

1915 21.6
Anul I-ii, N-rele 7 și 8.

Iulie-August 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEI ȘCOALELOR

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. IORGA

CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1915

Bibl. Univ. Cluj

Nr. 1475-1922

SUMARIUL :

I. *N. Iorga* : „Ciubăr-Vodă“. — *D. Furtună* : Înființarea târgului Săveni. — *A. M. Nour* : Notele consulului engles Blutte asupra Principatelor (Din Cazania „bătrînului“ I. G. Gorjan pe anul 1856)

II. DOCUMENTE: I. O scrisoare a fostului Mitropolit muntean Grigorie către urmașul său omonim pentru așezarea ca episcop de Rîmnic a lui Chesarie. — II. Scrisori din 1821. — III. Un act privitor la târgul Drăgușeni (Covurluiu). — IV. O însemnare a manuscriselor păstrate de C. Diaconovici-Loga — V. Scrisoarea lui Guizot către Vodă Bibescu.

III. DĂRI DE SEAMĂ: *D. Russo*. Cronica Ghiculeștilor, un nou letopisetz al Moldovei (1695-1754). — *Gh. Zagorif*, Tîrguri și orașe între Buzău, Tîrgoviște și București — *J. Holland Rose*, The origins of the war. — *I. D. Protopopescu*, Germania și rezbélul european. — *Al. T. Dumitrescu*, „Trîmbița românească“, manifest public, etc., compus în versuri și tipărit la 1769 de Ienăchiță Văcărescu. — *C. I. Băicoianu*, Dunărea, privire istorică, economică și politică. — *Alexandru A. Vasilescu*, Urmașii lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad-Tepeș (1418-56), I. De la moartea lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Dracul (1418-1497). — *N. Bănescu*, Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu. — *Dr. Ștefan Rudnyckyj*, Ucraina și poporul ucrain. — Les Allemands destructeurs de cathédrales et des trésors du passé. — *C. Moisiu* Pecetii. — *D. Furtună*, Ion Creangă, cuvinte și mărturie cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa. — *A. Metroniu*. Dl. Dobrogeanu-Gherea și imperiatiul nostru național, replică la broșura: Războiul său neutralitate. — *Alex. Lăpădatu*, Mihaï-Vodă Viteazul. — *N. Bănescu*, Die Entwicklung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart.

IV. † Paul Viollet.

V. CRONICĂ de N. I.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga, Vălenii-de-Munte (Prahova).

Administrația: Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc“.

Un n-r 30 de bani; abonamentul anual 3.50;
pentru străinătate 50 de bani n-rul; abonamentul 6 lei.

Pentru cărțile despre care se fac recenzii care le recomandă se poate reținea gratuit, după dorință, anunțul pe copertă.

Pentru studenți, prețul în jumătate, direct de la administrație.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICILE CASEI ȘCOALELOR, de N. IORGA

„CIUBĂR-VODĂ.“

Primum următoarea scrisoare:

„Dolhești-Fălciu, 1915, Iunie 19.

Stimate domnule Iorga,

Încurajat de bunăvoința d-voastră din trecut, îmi ieau din nou îndrăzneala de a vă ruga să vă spuneți cuvîntul d-voastră asupra unei chestiuni istorice, și anume:

Doresc să știu părerea d-voastră relativ la *Ciubăr-Vodă*, bine înțeles că din punct de vedere istoric.

Am găsit în câteva locuri vorbindu-se de el: în unele ca de o persoană legendară, în altele ca de un Domn. Un istoric, Mandinescu, în Istoria evului mediu din 1871 îl fixează că a domnit după Petru (II) și înainte de Alexandru, iar d. Xenopol îl identifică cu generalul ungar *Ciupor*.

Oare din *Ciupor* poporul să ni fi dat pe *Ciubăr*?

D-voastră vă uniți cu ultima identificare, sau aveți altă părere asupra persoanei care să fi dat acest nume?

Să nu fi fost oare porecla unui Domn moldovean care să fi pus o dare nouă pe producțiunea viilor, și anume pe numărul de *ciubere de poamă*, de unde și porecla de *Ciubăr-Vodă*? Eă aș bănuî așa ceva.

Vaș mai rugă ca pe lângă părerile d-voastră să fiți așa de bun și să-mi mai indicați locuri unde aș putea găsi vorbindu-se de acest *Ciubăr-Vodă*.

În graiul zilnic mai avem între altele și expresia: „De pe vremea lui Papură-Vodă“. Dar oare acest Papură-Vodă cine să fi fost? Oare tradiția nu ni-a păstrat porecla unui Domn anonim supt care se va fi întîmplat vre-o secetă așa de mare, încît oamenii să fi mîncat rădăcinii de papură? Am auzit de la bătrîni povestind despre asemenea timpuri de secetă, de sigur auzite de la alți bătrîni. Care să fi fost

oare acel Domnitor moldovean? De sigur că evenimentul nenorocit i-a dat această poreclă, ca și lui *Ștefan al V-lea Lăcustă*.

Întreb de acestea fiindcă mi-a plăcut încă din Seminariu studiul istoriei, pe care nu l-am părăsit nici acum și cetesc cu plăcere tot ce privește acest studiu. Am un frumos mic muzeu de antichități, adunate din Dobrogea pe când eram preot acolo, în care, după venirea aici, și trecutul nostru românesc e bine represintat prin documente răsăsești și obiecte bisericești, tipărituri vechi, manuscrise (cărți), etc.

Nădăjduiesc că-mi veți da răspunsul asupra acestor două chestiuni, pentru care vă mulțumesc mai d'innainte, salutându-vă cu tot respectul.

Economul V. Ursăcescu.

Iată și răspunsul :

„Ciubăr-Vodă“ apare în vechile Anale de la Putna, scrise pentru Ștefan-cel-Mare, — dar nu și în cele de la Bistrița, scrise pentru urmașii lui Alexandru-cel-Bun, zi de zi, — după Petru-Vodă Alexandrovici și înainte de Alexandrel, prin urmare pe la 1450, cu arătarea că a domnit „două luni“.

O întrebare întâiu: de ce letopisețul de la Bistrița nu-l pune? Era el oare din altă viță decît a lui Alexandru-cel-Bun, pe care călugărul o urmărește?

Nu, dar acest călugăr se ține numai de descendența, legitimă, a lui Ilie: Roman și Alexandrel, iar, pe urmă, s'a trecut, de alt-cineva, la Ștefan-cel-Mare¹. „Ciubăr“ n'avea însă a face cu această linie.

Dar pomenirea lui „Ciubăr“ în letopisețul de la Putna, așa cum el apare 'n forma definitivă, publicată de d. I. Bogdan, în „Vechile cronice până la Ureche“, e decisivă. *A fost Domn, a stăpînit două luni și era din neamul lui Alexandru-cel-Bun*, căci nici vorbă nu poate fi de primirea unui aventurier într'o cronică așa de strict legitimistă încît ignorează pe Iurg Coriatovici Ruteanul, de și înrudit cu neamul Domnilor noștri. Însemnările acestea sînt doar după pomelnice, și în ele se cuprinde decî Ciubăr-Vodă ca și Petru, înainte de el, iar, după dînsul, Alexandru.

Numele e scris Ciubăr, dar și Czuber și Czubeč în Cronica moldo-

¹ V. Iorga, *Istoria literaturii romine în secolul al XVIII-lea*, II, pp. 532-4.

polonă, tradusă după alt original și, într'o cronică rusească ce dă și pe Domnii noștri (Bogdan, *l. c.*, p. 248): Ciupelū (altă versiune are Ciubăr). Să notăm că *forma din Cronica rusească datează din vremea căsătoriei Elenei fiicei lui Ștefan-cel-Mare cu un prinț moscovit și că deci ea poate cuprinde lecțiuni superioare aceloră din celelalte versiuni ale analelor, aflătoare într'un manuscris din a doua jumătate a veacului al XVI-lea.*

Să adăugim că pentru Ureche, care a prefăcut în românește aceste Anale, e vorba de „un Ciubăr-Vodă“ pe care l-a găsit și în așa-numitul „leatopisăt latinesc“, o formă latină veche a acelorăși anale. Nu se încearcă nicio identificare ¹.

Engel, care reproduce dintr'o traducere latină a adausului lui Miron Costin notița că „după o cronică polonă, el“ (și nu Petru Aron) „ar fi unit cele două Domnii (a Basarabiei și a Moldovei!)“ (*Geschichte der Moldau*, p. 128; cf. *Literatur*, p. 68), încearcă identificarea: „Pot să risc aici numai o *presupunere*. Era poate un comandant ungar *Csupor*, care ar fi ajutat pe Petru să fie așezat în Moldova și după moartea lui ar fi tras Domnia la sine“ („Ich kann hier nur eine *Vermuthung* wagen. Es war vielleicht ein ungrischer *Feldherr Csupor*, der den Peter in die Moldau mit einsetzen geholfen und der nach dessen Tode die Herrschaft an sich gebracht“; sublinierile sînt ale lui Engel). El n'avea nicio probă, *nici nu găsise măcar pe un Csupor în această vreme.*

Era un mijloc de a înlătura greutatea. Cine să se oprească la piedeca, decisivă, că boierii n'ar fi primit pe un comandant ungar, dacă acesta ar fi îndrăznit a se face Voevod, că, de s'ar fi întîmplat lucrul, izvoarele ungurești ar vui de dînsul, că nici într'un cas cronică, așa de scrupuloasă, din punct de vedere dinastic, a lui Ștefan-cel-Mare nu i-ar fi înregistrat miserabila Domnie de două luni!

Cînd Alecsandri introduse anacronic pe Ciubăr în piesa „Despot-Vodă“, după ce Stamatî, poetul basarabeian, îi cîntase peirea prin șoarecii cari l-au mîncat (o simplă glumă; cf. însă Gaster, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an. I, vol. II, p. 185 și urm.), A. Papadopol-Calimah scrisese asupra *adevăraturii* Ciubăr un articol destul de lung în *Convorbirile literare*, XVI, p. 249 și urm., punindu-l alături cu Voevozi din alte locuri și cu tipurile

¹ V. ediția d-lui I. N. Popovici, *Chronique de Gligorie Ureache*, București 1911, p. 29.

fabuloase din născocita Cronică a lui Huru. Nimic nu se adaugă la cunoștințele, catalogate de dînsul, ale aceluî moment.

Dar el răspinge ideia că ar putea fi vorba de „generalul Csupor“, în care Șincal vedea pe *Voevodul ardelean*, și *contemporan*, *Nicolae Csupor*.

Și avea dreptate. Nicolae Csupor a fost Voevod al Ardealului, dar abia în 1467-8, supt regele Matiaș, cînd el luă parte la năvălirea în Moldova și primi „șapte răni de moarte“ în lupta de la Baia. D. Veress a publicat, după „Codex diplomaticus familiae Teleki“, în „Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia“ (Budapesta 1914, pp. 3-5), actul de răsplătire, datat 23 Mart 1468, a acestor servicii.

Atunci? Vom isprăvi, ca Papadopol-Calimah, cu mențiunea croniceî?

Nu, ci trăgînd din ea siguranța că avem a face cu un Român, care pretindea o coborîre, *admisă de ceilalți*, din Ștefan-cel-Mare, vom mai adăugi, tot după faptul că-l menționează cronica, altă siguranță: că *nu e aici o poreclă*, ci *un nume*, dacă nu un nume de botez (ar fi pus cronica oficială un nume satiric?).

Dar găsim la 1451, și anume într'un act inedit din 31 Iulie 1451, dat de Bogdan-Vodă în Roman, pe **Postelnicul Ciope** (genetivul: Ciopi). El dispare îndată.

În Septembrie al aceluiași an nu-l mai avem, de și pâr. Orest Popescul a publicat un document de la același Bogdan-Vodă cu această dată (V. Pîrvan, *Alexândrel-Vodă și Bogdan-Vodă*, București 1904, p. 119; cf. p. 110).

Acesta e, aproape neîndoielnic, Domnul din letopiseț. Ciope a dat Ciopel, Cioper, și chiar Ciopîr, Ciobîr; iar *IG* și *IO*, *io* și *iu*, se pot confunda cu cea mai mare ușurință. Cît privește acest nume el înseamnă... Dracul. Nu e de mirare pe o vreme cînd alții se numesc Colțul, Piscul, Piticul, Oțel și Gaură. Întîlnim de altfel la 1457 — o singură dată — ca pîrcălab de Neamț al lui Ștefan-cel-Mare pe un Ciopei¹ (*genetivul: Ciopeia*) care numai cu gre^u ar putea fi același cu boierul din 1451 al tatălui său Bogdan (mai curînd, prin diminutiv, — cf. grindei^u, cotei^u, etc. —, s'ar recunoaște fiul său).

¹ Bogdan, *Documentele lui Ștefan-cel-Mare*, I, p. 4.

Aceasta o putem răspunde părintelui. Nu e un nume popular ca „Papură-Vodă“ pentru cine știe ce Voevod poreclit astfel, ori ca Lăcustă, pentru Ștefan-Vodă de la 1538, ori altele asemenea, ci, cum am spus, un nume real, pe care posesorul său în două luni n'a avut când să-l schimbe cu vre unul din numele domnești impuse de tradiție.

N. Iorga.

Înființarea târgului Săveni.

În scrierea d-lui Schwarzfeld, analizată de curînd în cuprinsul acestei reviste¹, se vorbește în treacăt și despre târgul Săveni (în Dorohoiu). Pentru că trebuie să cunoaștem exact data și împrejurările înființării târgurilor noastre, dăm și noi știrile ce urmează, în această privință, referitoare la Săveni.

Observăm, mai întâiu, că autorul citat (*Din istoria Evreilor*, București 1914) nu reușește să ni dea fapte positive, ci, conform scopului său, mai mult interpretează unele știri îndoielnice. Astfel (p. 57) afirmă că Săveni s'a înființat supt Ioniță Sturza; apoi, după un dicționar geografic al Dorohoiului — destul de îndoielnic —, pune această întemeiere „cu mult înaintea de 1816“, cînd s'ar fi dat un hrisov de la Vodă Scarlat Calimachi (p. 59). Lucrul trebuie restabilit așa cum este. Căci, altfel, nu ar fi exclusă putința de a se popularisa și explicații ca aceia pe care o dau de obicei Evreii din Săveni, cari spun—știe oare d. Schwarzfeld?—că originea târgului stă în numirea lunii ebraice... *Sivan* (= Maiu, Iunie).

Din arhiva Primăriei locale dăm prin urmare aici actul de fundație a târgului. Iată acest act, cu data de 4 August 1818, iscălit de Scarlat-Vodă Callimachi:

Cu mila lui Dumnezeu, noi Scarlat Alizandru Calimah Vo., Domn țării Moldaviei.

Pretutindene lucrarea alijverizului este o mijlocire în care stă temeiul cel mai cu de-adînsul a fericirii noroadelor. De vreme ce prin aceasta, nu numai locuitorii de obștie, avînd chipul de a pitrece cele agonisite prin stradanie și sudoare feței, află prețul cel cuvîncios al ostenelelor lor, dar și ocîrmuire, precum și toată obștia celorlalte stări, să agiută, să înlesnește în toate cele de trebuință, pentru ca

¹ V. Revista Istorică, I, p. 85 și urm.

să se sprijinească și să înmulțască și folosințele acele care preste tot alcătuesc slava, cinste și fericire cea de săvârșit a norodului și a țării, *Domnia Mea*, luînd aminte asupra arătării ce ni-au făcut *Luminata Domnița Efrosina Mavrogheni* că la moșia Săveni de la Ținutul Dorohoiului, ce o are *Luminarea Sa* cumpărată vecinică prin mezat, iaste loc cu toate îndămănrile cuvîncioase pentru adunarea de iarmaroace, și că la un loc ca acela mai virtos urmează a fi și pentru satele împregiurașe de multă înlesnire de a să face adunări de iarmaroace spre a-și săvârși trebuincioasele alijverisuri, am socotit și, găsind cerirea aceasta a *Luminării Sale*, nu numai cu cale și cu cuvîntă, dar și de trebuință pentru înlesnirea de obștie a alijverisului locuitorilor,

Iată, prin acest al nostru domnesc hrisev, hotărîm și orînduim ca să se facă la numita moșie douăsprezece adunări de iarmaroace pe an, adică: la *Dumineca-Mare*, la *Sîmpetru*, la *Sf. Ilie*, Iulie 20, la *Sf. Mărie-Mare*, August 15, la *Sf. Mărie-Mică*, Sept. 8, la *Vinerea-Mare*, Oct. 14, la *Vovidenie*, Noembrie 21, la *Sf. Ignatie*, Dechembrie 20, la *Stratenie*, Februarie 2, la *Sf. Teodor*, la a patra *Duminecă* din postul mare și la *Sf. Gheorghie*, April 23, și afară de aceste iarmaroace hotărîm ca să se facă și zi de țîrg pe toată săptămîna, *Dumineca*,—la care iarmaroace și zile de țîrg să fie slobod oricine de a merge ca să-și facă alijverisul trebuincios, ori cu ce vor avea, fără nicio supărare de spre nimenea și fără nicio oprire—, dînd *Luminarea Sa* de-apururea, pe lîngă locul însemnat pentru adunarea iarmaroacelor, și locul trebuincios de imaș pentru pășunarea vitelor lor, în vremea ținerii iarmaroacelor i a zilelor de țîrg, precum și înlesnirea adăptorii și alte îndămănrări cuvîncioase spre nesupărarea locuitorilor asupra urmării alijverisurilor.

Pentru ca să aibă însă și *Luminarea Sa* oareșcare folosință din iarmaroacele arătate și zilele de țîrg, îi facem vecinică danie vinitul mortasipiei de la toate vitele ce să vor vinde la aceste iarmaroace i zile de țîrg pe moșia *Luminării Sale*, care venit să-l iea după hotărîrea condiceii ce iaste în *Vistierie* cu pecetea gospod, adică: cîte douăzeci și patru bani noi de toată vita mare, boi, vacă, cal și iapă, ce să va vinde, luîndu-l acest vinit în giumătate de la vînzătorii și în giumătate de la cumpărătorii, fără să să supere cineva cît de puțin mai mult în protiva hotărîrei aceștia.

Deosbit hotărîm ca, găsindu-și *Luminarea Sa* și cincisprezece liude din cameni streinî, fără bir, să-î aibă slugi pentru înlesnirea căuta-

tului moșiei acesteia, aparați fiind în toată vremea de birul Vistieriei și de toate alte dări și havalèle ce vor fi asupra altor locuitori ai țerii. Găsindu-i însă acești oameni, îi va face cunoscuți Vistieriei pentru ca să rămie în deplină aparare și ocrotire. Iar, pe lângă aceste, hotărîm ca și douăzeci dugheni ce le are făcute Luminarea Sa pe această moșie să fie scutite de banii agiutorinței și de toate alte orice angării, precum și douăzeci oameni ce vor fi la aceste dugheni, fiind din oamenii slobozi și fără amestec de bir, să fie scutiți de birul Vistieriei și de toate alte dări și havalèle.

Poroncim dar Domnia Mea domniilor voastre dregători ai Ținutului ca, urmînd întocma hotărîrei hrisovului acestuia pentru orînduirea iarmaroacelor însemnate și a zilelor de țîrg, spre înștiințarea de obștie, atît a locuitorilor, cît și a neguțitorilor, pentru ca fiestecine să margă cu vite și orice alta să-și facă alijverişul trebuincios, înnoind de-apururea publicarisirea și făcînd toată îndemnarea cuviincioasă locuitorilor spre a să aduce în urmare și în obicinuință iarmaroacele aceste și zilele de țîrg; iar pe cei din urma noastră luminați Domni, frații noștri, cari din Pronia cerească să vor ocîrmui (sic) întru ocîrmuirea țării acesteia, poftim, nu numai să nu strice aceste de mai sus hotărîte, ci mai virtos să le întărească și să le păzască pentru a Domniilor Sale nesfîrșită pomenire.

S'au scris la Scaunul Domniei Mele în orașu Eșii, întru a doua Domnie a noastră la Moldavia, în anul al șaptelea.

1818, August 4.

(Semnătura domnească.)

*Costachi Canta Vel Vist. procit.
S'au trecut în condica de hrisoave.*

*Constantin Veisa Pahar.
Posleduit și întocmai cu origina-
lul: Bălănescu¹*

Vede oricine că nici pomenire nu este de Evrei în hrisovul acesta de întemeiere. Țîrgul Săveni e întemeiat pentru folosul proprietarului, fiind un sat potrivit pentru iarmaroace. Dughenile au fost întâiu ale proprietarului. Negustorii evrei cari au năvălit atunci și în aceste dughene ca și aiurea în tirgușoarele care se

¹ Copie de la 1845, Martie 16, aflătoare în Arhivele Statului din Iași, do. sariul 658, fol. 57.

înființată, n'au venit, firește, din dorința ca să facă și la noi târguri. Au venit din dorința de câștig. Inițiativa înființării o are proprietăreasa, Domnița Eufrosina Mavrogheni—care și azi în amintirea bătrânilor a rămas „Domnița“. Al ei este târgul —, spun cu toții.

Moșia însă imediat a ajuns pe mâni evreiești. Evreii au găsit în Săveni un centru foarte bun comercial. Astfel că, înainte de 1827, un Șmil, Focșăneanu — „supus austriecesc din Fălticeni“—iea moșia în arendă pe șapte ani de la Constantin Canta. Tot acesta ținuse moșia la 1824, pe trei ani, cu 2.000 de lei dați înainte (N. Iorga, *Studii și doc.*, VI, p. 206 și *Anal. Acad. Rom.*, XXXVI, p. 192). În 1831 găsim deci în Săveni 71 de Evrei și 531 de creștini. Să nu se mire d. Schwarzfeld (p. 59), căci *satul* era mare și absolut creștinesc; pe lângă el se numără și satul Bozieni, de pe aceeași moșie. Evreii, treptat, prosperează: în 1838 erau 270 (aceiași, *ibid.*). În 1839 sînt 23 negustori și meșteșugari evrei. De sigur însă că statistica îi numără numai pe unii —, căci, dacă nu ni vorbește de niciun Român, ea greșește: chiar bătrînii păstrează amintirea unor meșteșugari și negustori romîni de pe atunci.

În 1872 Săvenii (cu Bozieni cu tot) au 2.350 de locuitori (D. Frunzescu, *Dicț. topografic*, București 1872), cam ca și azi. Evreii stăpîniau și stăpînesc exclusiv.

La început puterea lor era foarte mică. Fie ca obișnuiți contrabandiști din Bucovina, fie ca negustori veniți la iarmaroace, în târgul nou înființat al „Domniței“, din Botoșani, Folticeni, etc., se vor fi stabilit doi-trei în dughenile târgului. Târgul a fost întemeiat pentru *iarmaroace*, în primul loc. Numai mai târziu apar „*tîrgoveții*“.

Astfel ei, — „obștea neguțitorilor jidovi“ din Săveni —, obțin o învoială, la 26 Februar 1852, cu „cucoana Marghiolița Moruz, născută Negre“, sora și împuternicita proprietarului, Neculai Negre, „prin vechilimelile de la Atena“. Tot după un act al arhivei Primăriei locale, dăm în resumat și această învoială. Ea are de scop „a se întinde populația acestui târg prin înflorirea unui comerț mai însemnat“, cu folos, atît pentru proprietar, cît și „pentru noi, tîrgoveții“. „Tîrgoveții“ cer cu „dreptate“ și zic să li se dea:

1. Lor, cum și „străinilor ce ar mai veni, ca să cuprindem lo-

curi pe care să ne facem binalele noastre și să plătim bezmăn“, cîte patru lei de stînjien. Și anume proprietarul va lua „numai pe stînjienii în lățime de la fața ulițelor“; lungimea locurilor va fi cîte de 20 de stînjieni. Binale își vor face numai în urma unui „act personal“ de la proprietar. „Viclesug“ de a opri pe alte „streine fețe“ ce ar vrea să mai vie pe aici,—ei nu vor face.

2. Pentru „rachiū saū holercă“ vor plăti cîte patru pușori (și: „firfirici“), la intrarea în tîrg, de fiecare vadră.

3. Vin vor vinde numai unui, și vor da cîte 1 leu de vadră.

4. Toți pot vinde păcură și dohot, plătind cîte un pușor de vadră.

5. Vor ținea de la o vită până la trei, dar „loc deosăbit de al sătenilor“ li se va da, și anume cîte 20 de prăjinii de vită; însă să aibă păzitorii de vite.

6. Cei cari apar numai la iarmaroace și zile de tîrg, să dea cîte 2 sorocoveți pe zi; ei nu vor vinde însă băuturi, carne, pîne și luminări de saū.

7. „Mortăsăpia“ de vitele ce se vor vinde va fi de cîte 8 parale, „potrivit hrisovului din 1816, după care s'au înființat tîrgul acesta“¹.

8. Velniță se va face (în afară de tîrg), orîunde va voi „proprietasa“ (sic); altfel, se vor da cîte 4 pușori de vadră, pe lună.

9. „Venitul cantariului“ e de cîte 10 parale la 100 de ocă, pentru orice soiū de marfă.

10. Dacă se va găsi piatră pe moșie saū cărămidă, să o poată întrebuița negustorii „numai pentru temelile dughenilor“, și tot cu „aceieși ovașămie“ din partea proprietății.

11. Locul cel vechiū al țintirimului, „cuprins de noi în anul 1848, rămîne spre întrebuițare îngropării morților noștri jidovi“, dat gratuit din partea proprietății. „Locul de școală și de fere-deū“, tot așa.

12. Venitul în zilele de tîrg va fi strîns de proprietate, fără împiedecare din partea negustorilor.

13. Stradele să rămîie destul de largi, ei avînd a păstra „bună rînduială de liniște, curățire tîrgului, pază de foc și luminari-sirea tîrgului“. Un „comisariū“ le va cere aceasta.

14. „Berăriile“ vor fi ale proprietarului, și se va plăti cîte 20 de parale de vadră, pentru bere, la aducerea în tîrg.

¹ V. mai sus: hrisovul e din 1818, iar acolo mortasăpia este de 24 de „banii noi“ vita.

15. Fabrică fără învoire de la proprietar nu se poate face.

16. Luînd „loc cu bezmăn“, străinii vor plăti bezmănul la Sf. Gheorghe.

17. Pinea, carnea și luminările fiind „dreptăți în folosul proprietății“, ei le ieau asupra lor, dînd în schimb „cite 200 de galbeni zimți“ anual, în două vadele.

18. „Ratoșul și celelalte binale“ ale proprietarului se pot da cu chirie; la mahală nu se admit dugheni.

19. „Plată de giugărit“ nu va lua proprietarul pentru: fin, lemne, făină, cherestea, pielcele de miel, lînă, „legumuri“, verdețuri, poame și cîrduri de mieș.

20. Fin și orz vor putea vinde cu toții. „Ratoș“ aparține în acest scop nu li se admite.

21. Dughenile vor fi „pe linie după plan, cu părății de cărămidă sau vălătuci, acoperiți numai cu șindilă sau scînduri“, avînd fiecare „act personal de bezmănuire“, care, dacă nu se face 3 ani de-arîndul, își pierde orice drept.

22. Toate cele fixate mai sus au putere timp de 20 de ani, începînd de la 23 April 1852, și decî până la 23 April 1872.

Urmează iscăliturile (cu litere ebraice) și marca tîrgului Săveni din 1834. Reproducem măcar cîteva de la început, ca să recunoaștem pe înaintașii negustorilor de astăzi din Săveni:

Șloim Burăh sin Zălman, Altăr Formagiu [formă = brutărie], Herșcu sin Leizăr Nusîm, Șmil sin Mihail, Haim Dughin[ghiu] sin Șai, Lupu sin Zălman, Mihăl sin Pinhäs Zeilic, Haim Leiba Liptcanu, Marcu Butnariu, Nusăm Herșcu Croitoriu și alte iscălituri; în total 30 de „tîrgoveți“. Act legalizat în judecătoria Dorohoiu la 12 Iunie 1852.

Adăugăm că la 26 Ianuar 1890 Costachi Corjescu, proprietar din Iași, cumpără moșia Săveni, „cu părțile din Bozieni“, proprietatea lui Neculaï Negri de la Atena (căruiia îi venise moștenire de la tatăl său Costachi Negri), în total 2.204 fălci, 57 prăjini și 35 stînjeni, cu 119.000 de lei. Mai tîrziu ceva, aveau s'o ție și Fischereștii, iar azi e în stăpînirea d-lui general S. Băicoianu.

Firește că știrile de mai sus vor trebui completate într'o monografie amănunțită. Avem datoria s'o dăm Săvenilor.

D. Furtună.

Notele consulului engles Blutte¹ asupra Principatelor.

— Din Cazania „bătrînuî“ I. G. Gorjan pe anul 1856. —

În întâia jumătate a secolului trecut, după afirmările călătorilor străini ce vizitară Principatele și după cum spun și scriitorii de calendare din acele vremuri, Vălenii-de-Munte era târgușorul în care se adună să petreacă vara boierii și slujbașii mari ai Țerii-Românești. În vara anului 1833, „după holera cea mare“, era la Văleni și trimisul Marii-Britanii în Principatele Dunărene, consulul-general E. L. Blutte, care petrecu trei luni în casele „polcovnicului“ Panca. Aici diplomatul engles își petrecea tot timpul în prietenia maiorului Constantin Gheorghe Filipescu, a lui Stamatî Zanora, „un tânăr plin de sentimente liberale“, care era și un fel de secretar particular al său, și a „bătrînuî“ scriitor de calendare și „cazaniî“ de pe vremea aceea, I. G. Gorjan.

În tovărășia acestora, trimisului Marii-Britanii îi plăcea să se intereseze de toate manifestările culturale ale poporului nostru și mai ales „doria familiara petrecere cu profesorul național de acolo, căruia îi și dedese spre învățătură pe un fiu adoptiv al său“. Ca o dovadă a prieteniei ce arătase profesorului din Văleni, mulțămît de progresele făcute de elev, el dădu profesorului o scrisoare cu următoarele cuvinte:

„Je soussigné, Agent de S. M. B., déclare par ces présentes „avoir réitéremment assisté aux leçons de l'école de Valeni „di Mount, et que j'ai été témoin, avec autant de surprise „que de plaisir, des progrès remarquables faits par les élèves, „dans diverses branches de l'instruction élémentaire, y compris la géographie raisonnée, aussi bien que du talent et „du zèle du professeur qui régit ladite école.

„Valeni di Mount, ce 2 septembre 1833.

E. L. BLUTTE.“

¹ E. L. Blutte urmă la București lui Cook. E dese ori pomenit în volumul X din colecția Hurmuzaki (v. tabla numelor). Era „dușman al ceremoniilor superflue și fără folos“. La 1828 călătorește în Moldova. La 25 Februar 1835 vine în locu-i Colquhoun (*ibid.*). O scrisoare a lui din 1833 se află în colecția mea (v. *Studii și doc.*, VIII, pp. 100-1. no. 164). Lăudînd pe P. Poienaru, el își arată părerea că prin creșterea în Apus „tinerii Valahii“ se strică mai mult (*ibid.*, p. 164, no. 198). (N. I.)

Sentimentele frumoase pe care consulul engles le păstra poporului român, și mai ales prietenia ce-o arătase maiorului Filipescu și „bătrînului“ Gorjan, făceau pe aceștia să fie tot timpul în tovărășia „bunului Engles“, cu care discutați soarta Principatelor, atît de năcăjite pe vremea aceea. Într'o zi petrecută în astfel de discuții, după sfîrșitul veri, prin jumătatea a doua a lui Septembrie, generalul, gătindu-se de plecare spre București, își luă rămas-bun de la prietenii săi, încredințînd lui Gorjan „un caiet-manuscris, foarte voluminos“, scris franțuzește, în care își așternuse vederile asupra viitorului Principatelor. Constantin Filipescu și cu Stamatii chiar în sara aceea s'au dus la Gorjan, „petrecînd mai pînă de spre ziuă cetînd și disputînd asupra unor notițe din acest caiet“. Părțile în care se vorbea de Principate, întregite cu cele auzite în desele lor convorbiri cu consulul, fură traduse de Filipescu și strînse la un loc. Despre caietul acesta, pe care Trimesul engles nu doria să-l vadă dat la lumină, decît tîrziu după plecarea sa din Principate, nu se mai știe nimic astăzi, cu toate că prevederile sale politice au fost în mare parte îndeplinite mai tîrziu. Gorjan, care posedă caietul, s'a gîndit să dea la lumină, în resumat, fragmente din el, mai tîrziu, în 1856, cînd trimisul engles părăsise de mult țara. Aceste fragmente, deși nu sînt din acele care vorbeau despre situația politică a Principatelor, ci cuprind mai mult o privire asupra plămădirii istorice a neamului nostru, totuși, fiind venite de la o persoană ce reprezintă Marea-Britanie în Principate, necunoscute și aproape desconsiderate pe vremea aceea, și mai ales vădînd înțelegerea perfectă a dreptului nostru istoric, socotesc să aibă oarecare interes.

*

„Pămîntul Principatelor romîne e clasic ca și o Italie: „interiorul și suprafața lor sînt pline de obiecte antice române, care dau cu abundență toată materia necesară „chiar și la cel mai slab penel istoric: nimic n'ar avea de „lipsă a arăta tot adevărul, cum că aceste pămînturi au „fost pline de gloria domnitorilor lumii, ale căror urme se „conservă și pînă astăzi, și se vor conserva în eternitate, „mai cu excepțiune în România Mică, unde nu face cineva „un pas fără să nu întîmpine un cît de mic suvenir afirmător despre acestea.

„Indigenii acestor Principate, colonizați aici de Traian
„și alți succesori Împărați, pe la începutul secolului al
„II-lea al erei creștine, și amestecați cu aborigenii Daci,
„în costumul ca și exteriorul figurii Dacului sculptat în Co-
„lumna lui Traian din Roma, în dibăcia lor la călărie, mai
„cu seamă pe deșelate, în nespăimântarea la orice înfățișare
„cruntă, în iscusința de a-și construi singurii lăcașuri, mori,
„trăsuri, numai dintr'o singură vedere la altul, și de a-și
„fabrica hainele singurii, în locuința lor mai cu plăcere prin
„bordeie și în hrana lor cea mai proprie: lapte acru, varză
„acră și oțet, în călătoria lor cu căldarea la dinșii spre
„a-și prepara numai decît și oricînd nutrimentul proaspăt,
„lucru ce nu se mai vede la niciun alt popor, întru neasă-
„mănatul lor curagiū de a imblinzi numai decît cai cît de
„feroci și orice altă vită, întru ospitalitatea lor cea foarte
„umană cătră orice națiune, întru caracterul și cîntecele
„lor cele foarte eroice, întru fireasca lor însușire de a umbla
„fără cea mai mică spaimă în întunerecul cel mai gros prin
„pădurile cele mai nestrăbătute și pustii, prin munții cei
„mai periculoși, prin pustietățile cele mai profunde și întu-
„necoase, prin care și dorm ca prin case, cu cea mai mare
„nepăsare, și, în fine, întru o mulțime de ziceri și numiri,
„ce nu sînt în nicio limbă a națiunilor mai cunoscute ce
„s'aū frecat pe aici atîtea secole, și care se deosebesc că sînt
„proprii ale lor, întru toate acestea și altele multe repre-
„sintează și chiar astăzi o nedisputată origine dacică. Iar
„în aplecarea lor și în miraculosul geniu ce aū la artele
„frumoase, adecă: musică, mai cu seamă la partea tragică,
„la danț, la elocvență, la poezie, la zugrăvie, la sculptură
„și la arhitectură, întru măreția lor purtare a armelor și
„întru iutea ca fulgerul mînuire a acestora, întru agerimea
„spiritului de a înțelege, a învăța și a imita orice cu cea
„mai nesămănată facilitare, întru simplitatea inimii lor,
„întru a se numi pe sine Romîni și teritoriul lor Țara-Ro-
„mânească și, în fine, întru mulțimea zicerilor latine și ita-
„liene în limba lor populară, pe care ei le păstrează și le
„vorbesc ca materne între dinșii, întocmai cum se vorbea
„de poporul roman cu 17 și 18 secole mai înainte de
„acuma, cu acestea, zic, și termin, și cu altele mai multe,

„că ei represintează astăzi și o nediscutată origine italiană sau romană.

„Cum că aceste pământuri (România și Moldova), după cea din urmă oară învingere cu desăvârșire a Dacilor de către Romani, se colonisară de către o mulțime de familii italiene de tot felul de clase și mai cu samă de seminția Volschilor, de unde se și numiră aceste coloni Valahii sau Vlahii, mai întâiu de către Slavonii, cari obicînuit schimbă în pronunție pe *o* în *a*, cum: Nicalae, Facșani, Maldavan, pentru că această seminție era mai dîrză în contra celorlalte, e foarte adevărat(?). Și iar cum că au mai rămas aici, după resbel, și o mulțime de familii dacice, afară numai de bravii beligeranți, pe cari nu-i ierta onoarea și gloria victoriilor a pune armele jos, fiind încă în viață, e lucru și mai adevărat.

„Așa dar aceste două spețe de națiuni brave, familia-risate cu timpul, formează și represintează după tot dreptul cuvînt o națiune *daco-romană*, în număr de peste zecemilioane de suflete, în totalitate, cu două drepturi mari și sfinte ca și Dumnezeu în aceste pământuri: unul ce este al anticei eredități de peste 40 de secole și altul care este al colonisării și al păstrării drepturilor naționale dace și romane de 17 secole până astăzi, cu armele și cu spiritul politic.

„*Daco-Romanul* este o mixtură, o concentrare de cea mai miraculoasă bravură, de cel mai înalt geniu, de cea mai rară umanitate și de cea mai evangelică ospitalitate și afabilitate. Cu toată minoritatea (*sic*) brațelor de arme și a bărbatilor politici, Daco-Romanii au fost totdeauna avanpostul cel mai neînving al Europei întregi, de nu s'a ruinat de către nenumăratele năvăliri ale torentelor de triburi asiatice, care numai prin aceste pământuri ale lor, ca printr'o poartă, s'ar fi putut revărsa cu pustiirile în toată întinderea ei mai cu înlesnire: toată furia, toată sălbătăcia barbară aici se domoliau, aici se înfruntau, aici se stingeau ca o bală (*sic*) înfocată căzută în Ocean. Iar despre civilizațiunea Românului nu mai zic nimica: el ar ajunge prea curînd la cea mai perfectă.

„Aceste Principate supt brațul daco-roman au fost și sînt

„asilul nenorociților și al apăsaților de greutatea și cruzi-
„mea jugului barbar și fanatic. Dar, o nenorocire! toți
„aceștia, pe cari îi îngădui umanitatea indigenilor a se în-
„frăți cu dînșii, a ajunge în cele mai mari avuții, în cele
„mai înalte trepte de dregătorii și de nobleță, a-și cultiva
„limba și naționalitatea în toată întinderea ei și bucurîn-
„du-se liber de toate privilegiile indigenilor, toți acești
„scăpați aici de foc, de sabie și de sclăvie devin și
„devin neîncetat, fără cea mai mică muștrare de cuget,
„inimicii și trădătorii cei mai neîmpăcați ai făcătorilor lor
„de bine.“

Continuînd cu cele spuse, consulul-general E. L. Blutte spune:

„Vă dau parola mea de onoare, domnilor, că, nu după mult
„timp, și Puterile apusene o să înalte aceste Principate
„într'un rang cu mult mai puternic, cu mult mai durabil
„decît cel ce-l vedeți astăzi, care nu e decît un canal de
„torent cu sloiuri de gheață, căruia de nu i se vor pune
„[ca] obstacole aceste principate, în scurt timp ar îneca
„și ar nomoli tot Orientul și Occidentul. Pacea și liniștea
„Europei întregi e întărirea Principatelor pe privilegiile na-
„ționale.

„Îndelungatele mele observațiuni ce am făcut [asupra]
„națiunii daco-romîne întru toate și complecta mea pătrun-
„dere în cele politicești m'au convins cu desăvîrșire a vorbi
„așa, vorbire ce nu e astăzi liber a o răsufia cineva în
„aceste Ținuturi; și oricare ar zice în contra, acela nu va
„ști nimica.

„Cît despre cele ce se ating de aceste pămînturi și de
„caracterul Romînilor, eu am destule notițe, cum și despre
„tot Imperiul Otoman și Egipt, în care atîția ani am fost
„funcționar al ambasadei noastre.“

*

Din cuvintele consulului engles se vede limpede dragostea sa pentru poporul romîn, pe care reușise să-l înțeleagă, și temeiul pe care-l puneau agenții englesi pe Principate, visînd a face din ele un zid de apărare în calea Rușilor. Păcatul cel mare e că Gorjan n'a putut publică în întregime „caietul voluminos“ al

consulului, unde s'ar fi văzut situația politică a Principatelor pe acea vreme și valorarea lor în fața marilor Puteri. Mai ales în starea de astăzi a studiilor¹ acest caiet ar fi avut o netăgăduită valoare pentru înțelegerea politică a Principatelor înainte de Unire.

A. M. Nour.

DOCUMENTE.

I. O scrisoare a fostului Mitropolit muntean Grigorie către urmașul său omonim pentru așezarea ca episcop de Râmnic a lui Chesarie.

Panierotate Mitr. alu Ug., chirie chiru Grigorie, intru Duhulu Sfântu iubite frate, cu cea intru Hristosu sãrutare și frãteascã dragoste mã inchinu Frãții Tale.

Iarãși și cu acãstã scrisoare nu încetezũ a ruga sfințitã persona Frãții Tale și iarũ a o rugã ca sã-ȚI fie milã de acãstã jalnicã eparhie, carea inũ vreame de trei anũ și mãi multũ iaste inbrãcatã inũ hainele plãngerii. Fie-Ți milã de turma acãsta carea de atãta vreame iaste fãrã pãstorũ, fie-Ți milã de beseareca acãsta, carea de atãtea anũ iaste lipsitã de podoaba ei; nu zãbovi, ci sãrguiaște și sãvãrșaste taina, și hirotoneaste pre arhimandritulu Chesarie episcopũ Rãmniculu, precumũ de toȚi cei de aici iaste priimitũ și poftitũ. Și iarũ zicũ: nu zãbovi. Cã nu știmũ ce va aduce cea viitoare mie saũ Frãții Tale, dupã cumũ și in ceaialaltã scrisoare amũ zisũ. Ci grãbeaste de mãngãe pre norodulu acesta cu pãstoreascã trimitere, carea toȚi cu dorire o așteaptã. Și iarãșũ rãmãi, incredințãndu-mã sfințelorũ rugãciunii și frãteștii dragoste a Sfinției Tale,

Dech. 11 dn., 1773.

Alũ Sfin. [Tale] intru Hs. frate și cãtrã Dumnezeũ rugãtorũ.

Grigorie proinũ Mit[ropolitũ].

(Bibl. Ac. Rom., hirtii legate ale Mitropoliei București.)

* * *

¹ Cf. N. Iorga, *Citeva lãmuriri nouã cu privire la istoria Rominilor : O carte francesã de propagandã pentru candidatura Vogoridi (1857); Pãrerii despre viitorul Principatelor*, în „Analele Academiei Romine, XXXVII (1915), p. 451 și urm.

II. Scrisori din 1821.

1.

Cu plecăciune mă închin d-tale.

Cercetez fericirea sănătății d-v., ca, fiind întru toate pe deplin de săvârșat, să mă bucur. Slavă lui Dumnezeu și noi ne aflăm cu toți sănătoși la sf. schitu Cernica, iar frica de Arnăuți și de panduri nu ne dă răpaos. La Borănescu au venit 6 panduri, la Cernica, de l-au rădicat: eram cu toți spămîntași. Apoi n'au fost nimic, că l-am întâlnit erî cu Pitr. Jăian de la Radu-Vodă trimișt la Pașa de la Silistra din partea preasft. Mitropolit și a celorlanți boeri ce sînt supt pază la Berveder. Jafuri ce au cercat țara într'această diastimă, crez că nu va fi mai cercat de cînd este. Mueri și fete batjocurite și moarte; toată țara împrăștiată. Arături nu s'au făcut nici de cum; timp[ul] să arată frumos. Luările de caî nu contenează. Să căuta și Stolnic. Iacovache pricină de a-l face ispravnic de streini, și umblă fugind; ar fi venit la Brașov. Dar frică pe drum: nu știm ce silamet au avut cei ce au trecut de curînd. În mare jale au catandisit Țara-Rumânească ticăloasa, și nu rămîne alt decît Dumnezeu să-și facă milă. Știu că niciun om n'au scăpat neajăfuit în feluri de chipuri. Să ne învrednicească Dumnezeu a ne vedea sănătoși; și să dea seama cei ce au fost pricina.

1821 Apr. 12.

*Al d-tale plecat și știut
slugă.*

[Pe margene:] Răspuns prin cinst. Aghenț[ie]. Spune D-lui Săr-d[arului] Răducan cuvîncioase închinăciuni.

2.

Arhon Păharnice,

[Scris de altă mină.]

Cu plecăciune mă închin dum[itale].

Știu că'i fi auzit la ce rî stare au ajuns Bucureștii. Și, dacă n'or vini Turcii curînd, apoi să fî bine încredințat că numai Todor cu pandurii lui va rămîne; însă ce-or mîncea, nu știu. Ipsilant, după cum să aude, să află tot la Tîrgoviște, dară Arnăuții cu Vălianu și cu Fiirescu zic unii că ar fi mers la Cîmpulung și de acolo ar fi scris cătră boeri țări ca să vîi acolo, fiindcă acolo să cade a fi Scaunul Domniei. Slugeru Todor să află la mănăst. Cotroceni, și tot face șanțuri ca să nu sae vacile peste ele; Iani Stolnicul cu Argeșiu îi sînt ministiri. Mitropolitu, Vistieru și Ninciulescu să află la Pilvederiu Goleșcului afară, fiindcă au zis Todor că nu i-a lăsa să meargă

mai departe. Însă eri s'au dus Căminariu Sava acolo la dănșii cu 400 Arnăuți și au întrebat pe Mitropolit și pe boeri înde voesc să miargă, că el le dă chizășie și siguranție să-i petreacă unde vor voi. După aceasta au venit acolo și Hagi-Prodan și Mațidonschi cu oștile lor. Ce s'au sfătuit, nu știu, dară atîta am auzit în urmă că ei au dat mare făgăduință că nu vor rădica arme asupra Turcului, adecă nici Todor, nici Căminariu Sava. Acesta au trimes boeri la Țarigrad.

Toate cetățile sînt pline de Turci; după veste ce au adus un curir, zice că să află de la 28 pînă la 30 de mîi de ostași. La Focșani au venit 2.000 de Turci, însă norodului n'au făcut nimic. Ci avere Grecilor, nu numai că au luat, ci și pe ei i-au trimes peste Dundre. De la Țarigrad n'avem nicio veste. De la Moldavie,—cum că și d. aghentu de acolo au trecut la Cernăuți. Noi în București, cîți am rămas, n'avem frică de nime, numai ni-[i] frică că n'om ave ce mânca. Simior [Fraivald], măcar că în vara trecută au agonisit 12.000 lei, acî n'are ce mânca. Pentru aceea s'au băgat în casa Fîirescului. El au făcut fel de fel de proiecturi Slugerului Todor, însă Todor nu l-au ascultat, fiindcă cere bani mulți. Dacă aș ave numai 500 lei, eu, cum n'am lucru, aș rădica planul Bucureștilui, mai ales acum, cînd nu umblă nicio călească pe drum. Și acești 500 lei mi-ar ajunge de a plăti salahori.

Acest proiect mi-au făcut munsiu Fraivald. Eu bucuros să dau oștineala. Dară a plăti și salahori, nu pot.

Aice să aude că pe Moruzi l-ar fi tăiat în Țarigrad și cum că Iancu Calimah vine Domn în locul lui Mihaî Suțu.

Arhon Păharnice, ce socoți dumniata? După aceasta revoluție și prăpădenie, oare judeca-vor boerii dreptățile săracilor mai bine decît mai înainte? O, vai de Țara-Românească!¹

(Bibl. Ac. Rom., n-I 1063, fol. 357.)

Publicat de d. Nicolăiasa, funcționar la Academia Romîna.

III. Un act privitor la tîrgul Drăgușeni (Covurluiu).

Adecă eu, Măcari Rugină, adivereză prinî acestu zapisu altî meu ci dau la mîna Sfinții Sale părintelui Ioanu Cloșcă precum să fie știut că prinî bună tocmelă ce am sfârșit cu Sfințea Sa amî vîndutū o dughiană ci amî înū tîrgū aice, înū capătū uliții dinū susū dispre Răsăritū, și tocmela amî sfârșit 980 lei, adecă noi sute optzeci lei; cari bani după tocmală i-amî și priimit toți deplinū aici la

¹ Uncle părți pare că ar fi din condeiu lū Gheorghe Lazăr...

fața zapisului, rămăindu Sfințae Sa deplină stăpână pe dughiană. Decumă (= de acumă) are a fi supusă stănjănăritului i havaleli acestui târgu Drăgășenei cătră večnic[ulă] stăpână a moșii, dumnealui boeră Spătr. Iancu Greceanu. Și pentru mai adevărată credință amă iscălită.

838, Mart 22.

Măcari Rugină.

(Iscălitură indescifrabilă.)

Și eu amă scrisă zapisulă acesta cu bună primire numitului, și amă iscălită, întărindu și cu pecete târgului.

(Pecete cu : Costandină Boesculă Căpitanu (?). Ținutul Covurluii ; târgulă Drăgușani).

Eă giosă-iscălită preotă Ioanu Cloșcă știută să fie că dughiana cuprinsă înă susă, cumpărată de cătră mini de la Măcari Rugină, i-amă vândut-o dumnealui Postelnicului Alăcu Sandu, bicheră, cu bună tocmală, 1.020 lei, adevă o mie doizăci lei, cari bană i-amă primit tofi deplină acumă la facerea zapisului, pe care rămăne dumnealui deplină stăpână pe dughiană de acumă înaintea, ca pe dreptă acaretă dumisale, încătă are a fi supusă dăriloră, după așăzământă cătră večniculă stăpână a moșiei. Și pentru ca să fii știută, amă iscălită însumă.

838, Mart 25.

Ereă Ioană Cloșcă o amă vândută. (Apoi întărire ca mai sus.)

(Vo :) Zapisă dughenă dănu Dăocheși.

Comunicat de d. D. V. Țoni, institutor în Galați.

IV. O însemnare a manuscriptelor păstrate de C. Diaconovici-Loga.

Însemnarea cărților, care se află la cel subscris tipărite, și iarăși care se află în manuscripte netipărite, precum:

Numărul cărților.	Feliul cărților împreună cu prețul lor.	De unde se pot ridica aceste cărți.
-------------------	---	-------------------------------------

I. Cărțile cele tipărite.

1. Octoih și Tipic cu Catavasieriă pentru besearci și pentru clirici. Prețul cu 18 țvanțici unu nelegat. Dela tipografia Budei se poate redica.

2. Tilcuiala Evangheliilor pentru bisearci și pentru preoți. Prețul lor 6 țvanțici nelegată. Aăasta de la mine, cel subscris.

3. Biografia saŭ Viața Domnului Nostru Is. Hs. cu icone, prețul cu 3 țvanțici una legată. Dela mine subscrisul.

4. Epistolariul romanesc, cuprinsul și vrednicia acestiŭ cărți se pote vedea din înștiințarea cea tipărită și aicea cu umilintă alăturată. Prețul estă 4 țvanțici și 16 X. argint, legată. Dela mine, cel subseris, în Besearica-Albă din Bănat lăcutoriu.

II. Cărțile care sînt gata de a se tipări și caută patroni cariŭ bine va voi a tipări.

5 Istoria Bibliei, a Vechiului și a Noului Testament, cu învățături îndreptătore cătră buna creștinătate. Prețul cu 3 țvanțici nelegată.

6. Plutarh, Pentru creșterea pruncilor, cu doi țvanțici.

7. Belizarie duca cel mare a lui Iustinian Împăratul Răsăritului, care arată datorințele supușilor cătră mai marii săi și cătră iubita patrie. Una carte de acestea va fi cu 5 țvanțici legată.

8. Istoria Romanilor de la zidirea Romei până la cădearea Constantinopolului saŭ până la anu 1452 după Hs., tom I, iară tom al II-lea va cuprinde în sine întimplările Romnilor de la anul 1452 până în zilele nostre.

Pentru mai buna încredințare a cinstițiilor patroni a cărților și a luminării poporulul romanesc fac în știre cum că eu aicea în Besearica-Albă am pre un neguțetoriu de frunte, anume Anton Bandel, carele iastă și agent la Corabia Aburoasă, căci, la acest domn de so va scriia, Domniia Sa stă bun pentru baniŭ care se vor trimite aicea pentru cărți: apoi va purta grijă ca cărțile nesmintit să se aducă la locurile de unde s'aŭ trimis baniŭ. Că acest lăudat neguțetoriu portă neguțetorie mare și trimite marfa sa și prin alte provincii.

Dat în Băile lui Hercules lingă Mehadia, în 10-le August, anul 1840.

Constantin Diaconovič Loga, directorul școlilor naționale românești și serbești din Graniță, lăcutoriu în Besearica-Albă.

(Bibl. Ac. Rom., hirtii necatalogate.)

V. Scrisoarea lui Guizot către Vodă Bibescu.

Prince,

Le Roi, mon auguste souverain, vient de nommer son agent et consul-général dans les deux Principautés du Danube Mr. Antoine Daniel Marie Doré de Nion, commandeur de son ordre royal de la

Légion d'honneur, de l'Étoile Polaire de Suède et du Daneborg, chevalier de première classe de Louis de Hesse et d'Isabelle la Catholique d'Espagne. Il fera sa résidence habituelle à Bucharest, et il est particulièrement chargé d'entretenir avec Votre Altesse, des relations qui la mettent à même de pourvoir à la sûreté des intérêts des sujets de Sa Majesté en Valachie.

Je ne doute pas, Prince, que Monsieur de Nion, par le caractère dont il est revêtu et par les qualités qui le distinguent, ne se concilie votre estime et votre confiance et n'appelle sur sa personne la bienveillance dont son prédécesseur, M. Billecoq, a reçu tant de marques de la part de Votre Altesse. Je me plais donc à espérer qu'elle se montrera disposée à lui faciliter l'exercice de ses fonctions et à resserrer ainsi les liens d'amitié qui unissent la France et l'Empire Ottoman.

Je saisis avec plaisir et empressement cette occasion de présenter à Votre Altesse les assurances de ma très-haute considération.

(signé :)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

à Paris, le 21 mars 1846.

A Son Altesse le Prince Bibesco,
Hospodar de la Valachie.

Publicată de d-na Marta Bibescu.

DĂRI DE SEAMĂ.

D. Russo, *Cronica Ghiculeștilor, un nou letopiseț al Moldovei (1695-1754)* (extras din „Buletinul Comisiei Istorice a României“), București 1915.

Din cronică păstrată în Biblioteca Metohului Sfintului Mormânt la Constantinopol și cuprinsă în catalogul răposatului Papadopoulos-Karameus ni se dă deocamdată, ca o probă, partea de la Domnia lui Antioh Cantemir la Domnia lui Matei Ghica în Țara-Românească.

Avem oare a face cu o compilație, redactată de un Grec prieten al Casei Ghiculeștilor și lăudător al faptelor acestora, făcută pe baza cronicei atribuite, până la d. Giurescu, lui N. Costin și chiar a povestirii istorice datorite lui Axintie Uricariul, dar și pe baza propriei experiențe a lucrurilor? Mai probabil e altceva. Între mul-

tele compilației privitoare la evenimentele din Moldova după anul 1661, compilației asupra cărora se va putea judeca definitiv numai cînd se vor prezenta, într'o nouă ediție generală, textele *în paralel*, a fost una atribuită de Kogălniceanu, chiar în textul ei românesc, lui Alexandru Amiras, boier a cărui carieră e, de alminterea, bine cunoscută (v. a noastră *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, I, p. 468 și urm.; cartea o cităm din deprindere, ca slăbiciune de autor), care ar fi fost de două ori tradusă în grecește. Una din traduceri poartă numele lui Amiras, pe cealaltă o înfățișează d. Russo. Tot d. Russo dovedește însă că, pentru alte multe părți, traducerea e exact aceiași. Nu s'ar putea admite, în asemenea condiții, decît un început de revizie din partea aceluiași traducător; ne-ar opri însă mărimea și importanța unei compilații care se întinde însă numai asupra *unei părți* din cuprins. Dar acest nou traducător anonim a pus multe de la dînsul. Acestea interesează aici.

La Domnia întâiă a lui Antioh Cantemir se adaugă veștile despre legăturile cu Brîncoveanu. *E o caracteristică a Cronicii însemnarea legăturilor de acest fel cu Țara-Românească și adăugim că izvorul ce se întrebuițează e necunoscut și contemporan*. Caracterul contemporan al izvorului se arată și în expunerea păcii de la Carlovăț, la care se spune anume, cu părere de rău, că „solii din partea Chesarului și a celorlalte Împărății ni sînt nouă necunoscuți“ (39)¹. Originală e și descrierea părăsirii Cameniței.

Nu e, de sigur, o cronică numai și intenționat a Ghiculeștilor: dovadă laudele aduse unui Fanariot rival, Constantin Mavrocordat. Aceasta iarăși ne face să înlăturăm pe Amiras ca autor, dar să-l și admitem pentru *cealaltă* cronică, numită cu numele lui. Dacă totuși cîteva rînduri ajung pentru Domnia din Moldova a lui Constantin Racoviță, pe cînd Domniile muntene ale lui Grigore și Matei Ghica se expun pe larg, cauza e că această compilație se termină prin adevăratele memorii ale scriitorului, care și după 1754 mai cuprindeau *un volum* de „Istorie moldovenească“ (p. 10). Această parte de memorii s'ar putea să fi fost scrisă direct grecește? După dovezile că e Moldovean, ce se aduc la p. 11, cu greu.

¹ Că textul — pentru această parte măcar — a fost românesc, o arată greșeli ca aceea (*ibid.*) care face din Cîmpulung, etc., „biserici“ (ἐκκλησιας) (*ibid.*).

Partea despre pribegii din Domnia întâiă a lui Duca-Vodă (pp. 40-1), *samănă* cu aceia din compilația tipărită de Bălcescu (*Magazinul istoric*, III, pp. 68-9), dar evident că avem două *poestiri deosebite*. Asămănarea cu compilația târzie, dar cu elemente contemporane interesante, tipărită de d. Giurescu la 1914 ca *Letopisețul Moldovei de la 1661 la 1705* e în schimb *perfectă*, dar numai până la un loc, căci acolo nu se dau, ca în cronică grecească, numele boierilor fugari.

Ni se spune despre rest că e împrumutat din „N. Costin“ și din Axintie Uricariul, înaintea de a trece și de a rămânea la Amiras. Deocamdată ni se prezintă părțile inedite: povestirea relativă la revolta lui Patrona-Calil și numirea lui Ienachi Buțucachi, diac („secretar“ e prea mult) la Casap-bașa (e interesant că „Domnia“ acestuia amenința așa de serios, încît, la înlăturarea ei, se dădu cu tunul la Curtea din Iași), arată că autorul era în acel moment la Constantinopol pe lingă capuchehaiele ori, ceia ce e de fapt, că el reproduce un raport de capuchehaie (amintim, — *Ist. lit. rom.*, I, p. 471, — că Amiras era atunci Postelnic). Tot astfel schimbarea lui Grigore-Vodă cu Constantin Mavrocordat, în 1733 (p. 44 și urm.); se arată *cine a venit de la Constantinopol din partea capuchehaielelor lui Grigore-Vodă* (p. 45); se înseamnă, cu exactitatea unui însoțitor, drumul lui Constantin-Vodă spre Iași (pp. 46-7), dar povestirea evenimentelor următoare din Constantinopol (p. 47 și urm.) nu mai arată iarăși marturul *competent*; se spune deslușit: „aici în Iași“ (p. 47; cf. și știrile exacte despre însemnele boierilor, p. 49; v. pentru atribuții, *ibid.*, mai jos).

La 1741 autorul merge la Constantinopol *pentru întâiași dată, după propria-i mărturie*, cu Grigore-Vodă (p. 11), rămîind un timp acolo (p. 12). Ba chiar la Tenedos, în exil, pare că l-a întovărășit (p. 13). Se trece la alt extras, despre „a treia mutare“ în Moldova, în 1748, a lui Constantin Mavrocordat (p. 49 și urm.), cu o frumoasă caracterizare a Domnului care *punea să se cetească din amvon Hrisostomul în traducerea românească poruncită de dînsul* (p. 50); boierii sînt desvătăți „de așa-zisa buruiană nicotiană“, a tutunului; Mitropoliții noi de Sidis și de Nisa sînt puși întâi la școala grecească—pp. 50-1—; învățătorii ambulanzii învață pe preoții; cîrciumăresele la cîrciumele boierilor nu sînt îngăduite, concubinagiul se oprește; se organizează tribunalul ecleziastic, se adună un sinod de îndreptare a abuzurilor, la Curte, stînd Domnul de față

în picioare; se desaprobă transmiterea datoriilor mănăstirești de la un egumen la altul; se interzic cîntecele necuviincioase; nu se osîndește la moarte. Vodă e apărat de orice învinuire de ipocrisie (pp. 52-3). Se extrage capitolul despre moartea lui Grigore Ghica (p. 53 și urm.), *de și ea se petrece în Țara-Românească* (se vede că pe atunci Curtea era la Mihal-Vodă; p. 53; cf. și p. 57). La Matei Ghica, ar fi de văzut resturile foișorului de la Giulești (pp. 55-6). Atacul împotriva Mitropolitului Neofit și uneltitorilor celorlalți contra Domnului e cu totul nou (pp. 56-7). La actul de judecată a Domnului în București (1753) autorul e de față (p. 57).

Prefața prezintă, pe lângă fapte noi¹, mai multe ipoteze. N'am putea primi pe aceia că scrisoarea lui Nicolae Mavrocordat despre împrejurările din 1711 era o pagină de istorie pe care o destina publicității și nici că spusele lui Hope despre Mavrogheni sînt toate adevărate.

E inutil să se mai laude buna ediție a textului. Traducerea e foarte îngrijit făcută.

Nu putem dori îndeștul o cît mai grabnică publicare a Cronicei întregi, menită să aducă istoriografil celei mai mari foloase.

N. Iorga.

* * *

Gh. Zagoriț, *Tîrguri și orașe între Buzău, Tîrgoviște și București*, București 1915.

În această frumoasă lucrare de istorie, ajutată de geografia istorică, se înfățișează trecutul tîrgurilor din părțile Prahovei și Săcuienilor. Întăiu Tîrgșorul satî Tîrgul-Noû (făcut de Mircea, și în condițiile arătate, prin ipotesă? Nu credem că Tîrgșor e prin opoziție cu Tîrgoviște). Din Condica Brîncovenească se aduc știri nouă cu privire la această așezare prin 1700; am fi bucuroși să cunoaștem ce zice „piatra de mormînt a lui Tudoran Postelnicul, din vremea lui Pătrașco Voevod, tatăl lui Mihai Viteazul“, pe care „a ridicat-o“ autorul (p. 15). Negoieștii și Popeștii, leagăne de boieri și Domni, erau ca mahalalele Tîrgșorului și s'ar fi confundat cu dînsul dacă el ar fi rămas. Biserica mai veche exista încă supt Vlad Călugărul (p. 19, nota 4).

¹ Scurta expunere a Domnilor și Lexiconul lor de dascălul Gheorghe Papadopol; p. 19.

Ploieștii sînt infățișați în cea mai mare parte a cărții. Nu Ploaie, ci Ploe trebuie să fi fost începătorul eponim (cf. Stoe, Coe, etc.). Material din Arhivele Statului și din Arhiva Primăriei Ploieștilor se întrebuintează aici pentru întăiași dată. D. Zagoriț amintește pe „Avrut din Ploiești“ într'un act de la Petru-Vodă, tipărit de Cipariu, în „Arhiv“. După actul publicat de I. Moruzi, în „Spicuirii istorice din Prahova și fondarea orașului Ploiești“, se arată întemeierea tîrgului de Mihaï Viteazul pe un loc cumpărat de la moșnenii din Băicoiū și se extrag mărturiile contemporane din izvoare străine despre cele întimplate atunci în „oppidulum Ployest“ („Plouest“ e o greșeală de ediție în izvor). „Vama tîrgului“ e pomenită numai la 1671; Mihaï Cantacuzino voia să facă un al doilea tîrg pentru folosul mănăstirii Sinaii. Ploieștii apar și în harta lui Constantin Cantacuzino Stolnicul (în note, pagina 36, autorul răspinge această atribuție, citînd titlul hărții; Prefața spune însă lămurit—p. 11 din ediția mea—: „l'autore di detta tavola fù il conte Constantino Cantacuzeno“; e deci clar). Nouă și foarte interesantă e partea de pe la 1770 încoace, cu luptele tîrgoveților contra încercării de a-i *dăruî*, după datina fanariotă, lui Ienachi Moruzi și cu trecătorul tîrg bulgăresc de la Slivina-Nouă (1830-8).

Gherghița e al treilea tîrg descris. Numele vine, nu de la o întemeietoare Gherghița, ci, precum Mărcuța vine de la Mărcuța (masculin) și Cernica de la Cernică, așa întemeietorul e aici un Gherghiță (de la Gherghe). Menținem și acum părerea că „Novum Forum“ în care se afla Basarab-cel-bătrîn la 1476 e Gherghița, de oare ce el dă documente acolo, „în Girgiche“, în Ianuar și Februar din același an; că Bucureștii erau la 1480 „cetate nouă“, cetate („grad“), nu tîrg, aceasta nu dovedește nimic. Ci, contra argumentației d-lor Lăpădatu și Zagoriț, Bucureștii, cari suferiseră de pe urma cuceririi de Ștefan-cel-Mare și cari aū fost atacați și în 1476, aū trebuit să fie refăcuți pe la 1480, iar *până atunci*—și *de aceea*, Domniii aū fost siliți a-și căuta sălașul prin astfel de sate ridicate la rostul de tîrguri: Gherghița, Floreștii (cf. această carte, p. 50, nota 3). D. Zagoriț aduce un act inedit de la 1534, în care Domnul numește „orașul“ său Gherghița. Se știe însemnătatea ce a avut-o Gherghița supt Mihaï Viteazul. Trebuia vorbit și de bisericile de aici, ale căror pisanii le-am dat în *Inscriptiï*, II. Știri nouă urmăresc decadența tîrgului până la satul de azi.

Cu aceste capitole se înpleticesc știri despre Filipești, Măgureni, din care a vrut să facă țîrg, pe la 1770, Mihai Cantacuzino Banul, trecut apoi ca general în Rusia (și proiectul său cade), Urlați, pe care Mihai Cantacuzino cel vechi, Spătarul, voia să-l ridice, puțin după ce, la 1711, oștile de „neutralitate“ ale Brincoveanului poposiseră în „gura Urlăților“, Mizilul, dezvoltat dintr'un „menzil“ de poștă, „zborul de la Valea Negovanilor“ (p. 57; până după 1700), Urziceni (de pe la 1800, țîrg creat de emigrați), Cîmpina (cu căpitanii de graniță), Bucovul (cu boierii vechi), Vălenii-de-Munte, cu privire la care sînt multe de spus și se vor spune la vreme (cf. deocamdată aici, p. 77, nota 4).

Explicații geografice nouă și drepte, hărți de o extremă îngrijire, datorite locotenentului G. Zagoriț, cresc încă valoarea acestei importante scrieri.

N. Iorga.

* * *

J. Holland Rose, *The origine of the war*, Cambridge 1915.

D. Holland Rose ni spune multe lucruri nouă. Că, la 1875, Bismarck, prins în lupta cu Papa, voia să atace Belgia, s'o „nimicească“, pentru că e „Guvernul central al catolicismului politic“; era gata să ofere o parte Olandei și o parte Franciei (ca să uite Alsacia și Lorena); Anglia n'ar fi în stare să-și apere Belgienii (p. 5). Mama actualului Împărat ar fi oprit atunci pe Bismarck (p. 6), căruia i se făcuseră și înștiințări din partea Rusiei (p. 7). Tot așa hotărîta declarație din 1873 a lui Bismarck contra coloniilor germane și flotei, Germania neputînd fi „o Putere maritimă de prima ordine“ (p. 9); dar el fu silit a primi, la 1883, lozincă națională, datorită supraplusului de producție (era vorba de o așezare în Transvaal, mai tîrziu de una în Zanzibar). Gladstone însuși și Chamberlain „binecuvîntară“ noua politică de expansiune colonială a Germaniei (p. 19). Originală constatarea dependenței Germanilor de șef, nu de lege (p. 21 și urm.). Frumoase caracterisări ale ultimilor Hohenzollerni (despre Wilhelm al II-lea: „e o copilărie să-ți bați joc de un om ca acesta; să-l insulti, e mult mai rău: datoria noastră este să-l înțelegem“; p. 28). Formula că, față de creșterea populației Germaniei între 1871 și 1913 de la 41.000.000 la 66.000.000, războiul actual e un nou capitol din *Völkerwanderung* (p. 49), poate fi admisă. Se notează expansiunea în Brasilia: s'au trimis acolo de curînd

10.000 de cărți de școală germane“ (p. 55). Foarte juste sînt aceste observații la p. 67: „De aceea trebuie să scoatem din mințile noastre părerea că sîntem în războiul mai ales cu un Guvern care și-a orbit supușii. Aceasta nu se potrivește cu faptele situației. Decî nu e o luptă cu o clasă militară dominantă, care poate fi răsturnată după puține infrîngerî. *Sîntem în război cu o nație practic unită*. Înfrîngerea ar fi însemnat că problema populației la ei ar trebui rezolvită prin cea mai oribilă din toate metodele, depopulația“. (O notă observă o împuținare a emigrației, decî poate și a nașterilor, în ultimii ani.) La 1911 Kiderlen-Wächter voia Marocul sud-vestic (p. 80). I se pare autorului că planul de a trimite trupe austro-germane prin Constantinopol la Suez, unde recunoaște o primejdie reală pentru Anglia, a fost zădărnicit numai prin slăbirea Turcilor în războiul cu Italianii și acela cu Balcanicii.

Se amintește că Bismarck ar fi voit să lase Metz Franciei în schimb pentru aproape un milion, ca să-și facă în apropiere o altă cetate (p. 93).

Să notăm aceste vorbe cumiști, la p. 96: „Dacă jurnaliștii din toate țerile ar învăța nevoia urgentă de a se stăpîni pe sine în vremuri de excitare generală, cauza păcii ar progresa mult“. Ori, la p. 112: „Spiritul în care o națiune se apropie de o problemă politică e mai important decît problema însăși“. Despre peninsule spune că ele strîng ca niște buzunare tot ce li cade și că, Peninsula Balcanică întinzîndu-se la Nord mai mult decît altele, a și strîns mai mult — și mai felurit (p. 116).

N. I.

* * *

I. D. Protopopescu, *Germania și rezelul european*, 1915.

Carte de polemică politică în sens antigerman. Multe observații de istorie juste despre sensul și rolul Prusiei. Expunerea are o strînsă legătură logică. Autorul admite „premeditarea“ germană pentru lovitura din Iulie 1914 (p. 19). Foarte bunăosebire între „motivele de ordin material“ și „motivele de ordin psihic“. În acestea din urmă se întrebuintează, probabil indirect, toate scrierile capitale care cuprind teoria „imperialismului“ și se adaugă și mărturisiri germane ca acelea pe care le-a strîns de curînd fostul deputat alsacian Wetterlé. La urmă, prognosticuri

asupra rezultatului probabil. Autorul, care s'a ocupat cu probleme economice, tratează competent cele ce vor urma în acest domeniu („războiul nu va putea trece peste un an și jumătate, de oare ce popoarele beligerante vor ajunge să-și epuizeze ultimele rezerve în oameni și bani“ p. 75; pentru Franța, un an costă 230 de miliarde, „aproape întreaga bogăție a Franciei“; „forța de producție a Statelor beligerante s'ar micșora cu trei miliarde de franci pe an“, o „înapoiere din punct de vedere economic cu treizeci de ani“; p. 78). Aprobăm cu toată puterea propoziția întâi din încheiere: „Germanii au făcut o mare eroare transpunând pe terenul militar lupta pe care o duceau economicește pentru cucerirea Europei. Ei ar fi ajuns pe cale pașnică la aceleași rezultate materiale pe care le-ar fi acordat o victorie definitivă asupra aliaților... Ea va fi nevoită să lichideze toată aventura aceasta printr'un sold debitor destul de important. Piețele franceze, engleze și rusești îi vor fi închise pentru un timp foarte lung.“ D. Protopopescu vorbește de debușeul neutrilor: dar cîți vor rămînea până la sfîrșit? Și cine nu se va teme, chiar din aceștia, după demascarea în ce privește scopurile ce se ascundeau supt pașnica penetrație economică și culturală?

Nu numai că aceasta e cea mai bună carte de cugetare politică asupra războiului scrisă la noi, dar se așează chiar între cele mai bune, pe care, orînde, le-a produs această calamitate mondială. E regretabil că prostia și spiritul de clică au putut s'a innăbușe.

N. Iorga.

* * *

Al. T. Dumitrescu, „*Trîmbița românească*“, manifest public, etc., compus în versuri și tipărit la 1769 de Ienăchiță Văcărescu (din „Analele Academiei Romîne“), București 1914.

D. Dumitrescu nu dă o probă fototipică după această tipăritură, semnalată de d. I. Bianu. Faptul că poemul e alcătuit din terține, că autorul se pare a fi un boier, „de viță românească“, îl face a crede că proclamația versificată s'ar fi răspîndit la 1769 în folosul Rușilor și că autorul ar fi Ienăchiță Văcărescu. Aceasta-l îndeamnă să-î mai atribuie două bucăți, a căror factură inferioară înlătură însă această atribuție.

„Trîmbița Românească“ ea însăși nu poate fi a lui. Vistiernul

muntean nu s'ar fi plîns de birurile unui regim pe care-l atacă în totalitatea lui autorul. N'ar fi scris arhon Ienachi versuri ca acestea:

De-am rămas numai cu-o vacă,
Birul tot mai rău ne seacă,
Gata sîntem a peri...

Nici n'ar fi atacat:

....Poarta, star'ar pustie
Cu pîrdalnicul haraciă...

El n'ar fi crezut că am avut la început „Crai“ în frunte. Și mai ales acela care, în „Istoria Împăraților Otomanî“, scrisă după 1790, înfățișa supunerea Țerii-Românești ca întimplată supt Vlad Țepeș, Sultan fiind Mohammed al II-lea și-i înșira condițiile, între care aceia de a plăti un tribut anual de „taleri cinsprezece miș (precum am auzit)“ (Papiu, *Tesaur*, II, p. 255), nu putea spune, în poema tipărită cu douăzeci de ani înainte, că închinarea s'a făcut de Mircea-cel-Bătrîn (de și aflăm și aici: „dupre cum aū auzit“), fiind Sultan „viteazul Baghiazit“, cu condiție de a da „trei miș bani de aramă“. „Lupta de pe cîmpul Ialomiței“ e necunoscută istoricului, care știe de un atac la Severin și unul la Giurgiu. Văcărescu n'ar fi exagerat de sigur biruința în defensivă a Romînilor, prefăcînd-o în „goană“ după „lighioană“, până la Adrianopol. Actul de închinare al lui Laiotă nu se află în „Istoria Împăraților Otomanî“, cum nu se află nici izbînzile lui Țepeș, confundat de poet cu același Laiot.

Bucata se găsește între versurile lui Naum Rîmniceanu și nu e niciun motiv să-i răpim acestuia meritul—dubios—de a fi alcătuit o asemenea jălanie, care corespunde absolut mentalității lui. Cel mult, deosebiri între manuscriptul lui, care ar fi inferior, dar după ediția Erbiceanu, și tipăritura corectă ne pot face să bănuim un alt autor de aceeași treaptă și de aceeași teapă.

V., de alminterea, cartea noastră *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea*, II, p. 348 și urm. N. Iorga.

* * *

C. I. Băicoianu, *Dunărea, privire istorică, economică și politică*, cu o prefață de Vintilă I. Brătianu, București 1915.

În prefața sa, d. Vintilă Brătianu amintește drepturile asupra Dunării, la care stăpînim 1.300 de kilometri de țerm, din cari 490 de o parte și de alta, pe care ni le-am cîștigat, între altele, și

„prin lucrările făcute fără nicio despăgubire în șenalul fluviului de la Severin în jos, pe o lungime de aproape 800 de kilometri“ (p. 5), datoria de „utilizare cit mai rodnică a Dunării“ (p. 6), de regularizare a râurilor, de creare a unei „navigații interioare“ și face o aspră critică regimului unguresc de la Porțile-de-fier — cu posesiunea cărora se lăuda pe la 1420 Mihail-Vodă, fiul lui Mircea (v. aici, p. 155), „piedecă mai puternică decît toate stîncile pe care lucrările tehnice ale Ungurilor căutaseră să le înlăture“, arătîndu-se apoi că Austro-Ungaria a căutat dominația pe o apă pe care n'o poate întrebuița de fapt.

Pe mai mult de 150 de pagini d. Băicoianu tratează apoi despre regimul la care a fost supuse râurile, despre valoarea economică a Dunării (Sesostris n'a fost la gurile Dunării, p. 29; în loc de „Bolusbacz“ cetește, p. 30, Golubaț; Genovesii n'au pătruns pe Dunăre și Calafatul n'are legătură cu ei; Transilvania n'a fost pașalic, ci numai Buda cu părțile panonice; cetește „res communis“, în loc de „res communae“; la p. 34, în loc de: „convenite între Vladislav... și Mircea“, „date de Vladislav și Mircea“). Capitolele următoare presintă Austria la Dunăre în veacul al XIX-lea, regimul tratatului din Paris, chestia comisiilor europeană și riverană, schimbările după 1871 și 1878, criza dunăreană din 1883 și starea de lucruri actuală. Urmează o mare culegere de documente. O curajoasă critică a abuzurilor ce se fac cu Comisiunea Dunăreană, care „nu recunoaște autoritatea teritorială a portului“ și n'are ea însăși mijloace de constrîngere (p. 113). O altă puternică protestare (p. 118 și urm.) privește regimul unguresc la Porțile-de-fier.

Amintim pe lingă această carte nouă calda expunere plină de vederi largi a lui M. Kogălniceanu (*Chestiunea Dunării*), adevăratul studiu de drept internațional al d-lui D. Gusti și — să ni fie permis — cărticica noastră: „A cui e Dunărea?“ **N. Iorga.**

* * *

Alexandru A. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Țepeș (1418-56) I. De la moartea lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Dracul (1418-1437)*, (extras din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, XV), București 1915.

D. Alexandru A. Vasilescu urmează exemplul d-lui Minea (v. nr. 1) dînd publicității notele sale de arhivar și lucrări de seminarium universitar.

Sînt și noutăți în aceste cîteva pagini. Insistînd asupra asocierii la tron a lui Mihail de tatăl său Mircea (p. 6 și urm.), cu dovezi din acte și chiar inscripții cunoscute, se aduc înaintea și altele necunoscute, între care hrisovul pentru Cozia și Cotmeana în care Mihail apare ca Domn „din mila lui Dumnezeu și cu voia părintelui său“ (p. 8). Ar fi meritat discuție acea mențiune din catalogul documentar al lui Constantin Cantacuzino (c. 1690) care-i dă titlul de Domn „și pînă la Poarta de Fier și pînă la Marea Neagră“ (p. 9). Se amintesc cei doi fii ai lui Mihail, Radul și Mihail, după documente (p. 14, nota 12; cf. p. 18, nota 10). Observații bune de cronologie (v. p. 45) nu lipsesc.

Nu vom crede însă că *îngroparea* lui Mircea-cel-Bătrîn s'a făcut la a doua dată de lună însemnată în analele sîrbești pentru moartea lui (p. 6, nota), nici că a fost o alegere formală a urmașului său Mihail (p. 8), nici că marea expediție de supunere a Țerii-Românești de Mohammed I-iu s'a făcut la 1419, nu 1417 (cf. Iorga, *Gesch. des osmanischen Reiches*, I, p. 375; autorul se ține la Hammer). Cercetător tînăr, d. Vasilescu nu dă totdeauna identificarea („Zagure“ de la p. 27 e „domnul Zagorei“, un pretendent bulgar; „Holubez“ de la p. 34 e Golubaț; nu „un vițel“—p. 42—, ci un cal tînăr se făcea dar, după datină, de Romîni la schimbările de stăpînire).

Și mă întreb și cu acest prilej: a venit oare vremea expunerilor pragmatice complete sau fiecare trebuie să aducă numai partea sa nouă¹?

N. Iorga.

* * *

N. Bănescu, *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu* (în „Analele Academiei Romîne“ pe 1915).

Frumoasă monografie închinată harnicului dascăl craiovean din anii 1830-40. Se întrebuițează inedite păstrate de fiul său, inginer. Familia e românățeană, din Pleșoiu, dar se așează la Cerneți (se aliă mai târziu și cu Brătienii). Grigore e născut pe la 1808, se însoară la 23 de ani cu o elevă a sa, fată de 13 ani, din București, care-i aduce și o însemnată zestre. Învață și ingineria, după tradițiile lui Lazăr. Își caută moșia la Pleșoiu

¹ Nouă ar fi o întăie Domnie a lui Vlad Țepeș (1447-8), pe care o anunță autorul. Să vedem însă cum va dovedi-o.

și cumpără și imobile. E făcut Pitar la 1839, apoi, de Știrbei-Vodă, Serdar. Moare la 26 Ianuar 1857.

Ca scriitor începe, cum se știe, prin traduceri, la 1829. Cam tot de pe atunci e, lângă Florian Aaron, profesor la Craiova, la „Maica Precesta“ („Madona Dudu“). De și doria să între în oaste, se mulțamește, la 1833, cu locul de la Cerneți (asupra școlii de aici, lămuririle nouă, dorite de d. Bănescu, în ale mele „Documente oltene“, București 1915; d-sa cunoaște și pe dascălul grecesc de la Orșova, în 1834, Candidachi). Cu toată porunca domnească de a-l scoate, în urma unei demisii „necuviincioase“, comitetul școlar local îl păstrează. El se retrage însă, pentru „patima pieptului“, la 1836. Urmașul său e Ioan Trifon-Maioreșcu.

Restul lucrării, mai puțin nouă, se ocupă de traduceri și prelucrările dascălului.

Cîteva documente și stampe (un portret de G. Leca) împodobesc lucrarea.

N. Iorga.

* * *

Dr. Ștefan Rudnyckij, *Ucraina și poporul ucrain*, Viena 1914.

Ni se trimete din Viena în ediție românească această broșură a docentului de geografie de la Universitatea din Lemberg. Se acordă „teritoriului național ucrain“ o întindere „odată și jumătate mai mare decît Germania de azi“ și, fără sfială, ni se spune că intră în el și o parte a Basarabiei, „de spre Sulina și orașul Ismail pînă la orașul Akkerman (Cetatea Albă!) apoi de-a lungul Nistrului pe lângă Orgiejew (Orheiul!) și Bielzy (Bălți!) pînă la Nouăsulițe (*sic*)“, concedind doar în Bucovina granița Prutului. Se afirmă că „Ucrainii“,—30 de milioane,—ca să nu li se zică „Ruși“ de niciun fel, sînt o națiune slavă proprie, *absolut independentă*, ca și Rușii, Cehii, Bulgarii, etc.“. Se schițează istoria Chievului și a Cazacilor. Se caută a se fixa și caracterele antropologice „ale rusei“ (p. 11!). Se pomenesc scriitorii ruteni. Gilceava cu Muscalii e expusă la sfîrșit.

E una din cărțile acelea care, de și iscălite de profesioniști, trebuie luate în mîină numai cu cea mai mare precauțiune.

E interesant cum domniî de la Viena aû pus nume românești pe hartă, în Ardeal.

N. Iorga.

* * *

Les Allemands destructeurs de cathédrales et de trésors du passé, Paris, Hachette, 1915.

Un număr de scriitorii, artiștii și oamenii politici franceși trimet această carte lumii întregi pentru a se plînge de groaznica faptă rea pe care au săvîrșit-o armatele germane distrugînd la Rheims, la Arras și aiurea în Franța monumente de artă superioară pe lângă care trecuseră fără a le atinge sălbatecele horde ale năvălirilor și cei mai aprigi căpitani de bande ai evului mediu. Fototipiile îngrijite cresc impresia, zdrobitoare pentru suflet, a incalificabilului vandalism. Minunatele figuri de îngeri de la intrarea catedralei de la Rheims au dispărut pentru totdeauna. Primăria de la Arras e o ruină. Să mai amintim Ypres, din care n'a mai rămas astăzi o singură piatră! Acei cari-și închipuie că istoria nu va vorbi la ceasul ei despre aceste lucruri, căutînd pe vinovații unul cite unul pentru a-i infiera înaintea veacurilor, se înșeală amar.

N. Iorga.

C. Moisil, *Peceți* (în „Creșterea* * colecțiilor Academiei Romîne“, 1914).

D. Moisil descrie pentru întăiași dată splendidele cutii metalice de peceți — care ar trebui înfățișate cît mai răpede, cu toată îngrijirea — pe care le posedă Biblioteca Academiei Romîne. Între ele aceia a lui Alexandru Voevod, care e, de sigur, Aldea, fiindcă desemnurile sînt săpate suptire în adînc, cum se vede și la vechile inscripții pe piatră (d. ex. a lui Nicolae Alexandru Voevod în Mănăstirea Cîmpulungului): actul de care fusese legat privia o mănăstire a Schimbării la Față care e acea de la Muntele Sinai. Altul e de la „Petru Voevod și Domn al Țerii-Românești“, adecă Radu Paisie. Un al treilea de la Petru Șchiopul: el e important și pentru că dă și data închinării (18 Februar 7083). La 7153 (1644-5) însă și Matei Basarab face o danie aceleiași mănăstirii de la Sinai. Probabil că aceiași origine o au cutiile ce poartă numele lui Grigore Ghica, Domn al Moldovei (credem că e Grigore Matei).

Din punctul de vedere al artei ar fi foarte mult de spus cu privire la aceste lucrări, în care se văd și figuri făcute cu un meșteșug superior și o mare cunoaștere a tehnicei¹.

N. Iorga.

¹ Pentru o cutie analogă de la Grigore-Vodă Munteanul (Grigorașco), și ea păstrată la Academia Romînă, vezi ediția ce am dat din Cronica lui Constantin Căpitanul, p. 154, nota 1.

D. Furtună, *Ion Creangă, cuvinte și mărturii cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa*, în „Biblioteca pentru toți“, București 1915.

Știri nouă despre Creangă după corespondența cu fiul său, păstrată la Academia Română. Sînt și scrisori inedite ale lui și către el. În altă parte se studiază epoca diaconiei lui (la 19 Decembrie 1859 cere „cliricul“ a fi făcut diacon; Ghenadie Șendrea-l sfințește la Sf. Paraschiva din Tîrgu-Frumos, în aceeași lună). „Relele purtări“ (împușcare în curtea bisericii, etc.) încep la 1868. La 1871 e acusat că și-a tăiat părul și a mers la teatru: e „suspendat de serviciu“. E „oprit cu lucrarea diaconiei pentru totdeauna“ în Septembrie, cînd era acum și „profesor“. Fu scos și de aici. El se îmbracă în haine civile și ia brevet pentru debit de tutun! Peste un an e dat din nou în judecată și a doua oară exclus. Ca pricină a prigonirii, el însuși arată „spiritul de modestie, independență, sinceritate, onestitate, trancheță, curajul opiniunilor și fermitatea de caracter“ (p. 57), dar „nu se poate ajuta decît cu lacrimi și rugă îndreptate către Ceri“ (p. 58). Între cei ce-l admit osînda nu e Filaret Scriban, dar Melhisedec este.

N. I.

* * *

A. Metroniu, *Dl. Dobrogeanu-Gherea și imperativul nostru național, replică la broșura: Războiul său neutralitate*. București 1915.

O carte de logică opusă unei colecții de sofisme, o carte de sănătate opusă uneia care caută să înțească boala din organismul nostru național, o carte a filosofiei de azi. Stilul e violent.

Curioasă e aprecierea entusiastă a operei lui N. Densușianu (p. ix).

N. I.

* * *

Alex. Lăpădatu, *Mihai-Vodă Viteazul*, în biblioteca „Steaua“, București 1915.

O bună prelucrare populară, foarte limpede și exactă, care se razimă pentru partea din urmă pe studiul de izvoare al autorului însuși. Se încheie cu calde urări pentru viitor. Merită o largă răspîndire.

I.

* * *

N. Bănescu, *Die Entwicklung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart*, București 1915.

E o lucrare care interesează și pe istoricii prin folosul ei pentru

critica textelor, urmărind noile forme de viitor grecesc, cu o admirabilă răbdare, prin *toată literatura bizantină, în special prin cea istorică*. Ea face cea mai mare onoare scriitorului.

N. Iorga.

† Paul Viollet.

Pe lângă nenumăratele pierderi ce încearcă istoriografia francesă din cauza actualului război, avem de înregistrat și pe aceia a lui Paul Viollet, produsă de vârsta înaintată, la care însă a contribuit în anumită măsură și acest flagel mondial.

S'a stins la 22 Novembre 1914. Născut la 24 Octobre 1840, în Tours. Cursurile, la vestita „École des Chartes“, le-a făcut alături de Gaston Paris. Numit secretar și arhivist al orașului său natal, fu chemat mai târziu la Arhivele Naționale, unde lucră 10 ani (1866-76). Trecu apoi ca bibliotecar și arhivist la Facultatea de Drept din Paris, unde rămase până la sfârșitul vieții sale. El concentrează adincile sale cercetări asupra compilației juridice, ce poartă numele de „Établissements de Saint-Louis“.

Ales în 1887 membru al Academiei de Inscricții din Paris, iar mai târziu și membru corespondent al Academiei Imperiale de Științe din Petersburg, cartea sa: „Précis de l'histoire du droit français“ (2 vol., 1884-86), care apăru în 1893, supt titlul de „Droit privé et sources; Histoire du droit civil français, avec des notions de droit canonique“, însoțită de o bogată bibliografie, îl făcu să fie numit profesor de Drept civil și canonic la școala „des Chartes“, în locul lui Ad. Tardif.

Mai ales, din scrierile lui, multe la număr, „Histoire des institutions politiques et administratives de la France“ (1890-1903) rămîne clasică.

Suflet generos, el a înființat „Societatea pentru protecția indigenilor“ din coloniile Franciei.

T. G. B.

C R O N I C Ă .

În „Revue historique“ tomul CXVII, Septembre-Octobre 1914, d. L. Bréhier, cunoscut prin lucrările sale asupra Bizanțului, în lunga-i cronică se ocupă și de cîteva lucrări ale istoricilor noștri.

Se amintesc contribuțiile d-lui Bănescu, „Deux poètes byzantins du XIII-e siècle“ și „Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux de Valachie“. Nu se uită de asemenea comunicarea făcută de d. N. Iorga la congresul de studii istorice ținut în Londra: „La survivance byzantine dans les pays roumains“. Pe de altă parte se afirmă încă odată contribuția ce a adus d. Iorga prin ale sale „Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV-e siècle“, alături de lucrările domnilor Diehl, Bréhier, Rambaud, Schlumberger, Delaville Le Roulx, în risipirea caracterului fabulos al cruciatelor. Și învățatul rus A. Vasiliev, în lucrarea sa „Călătoria lui Manuil Paleologul în Apus, 1399-1402“, a utilizat cu folos colecția. Un loc însemnat se face lucrării d-lui O. Tafrali: „Thessalonique au XIV-e siècle“, Paris 1913. Însemnăm concluziile: „din această scurtă analiză, se vede interesul de primul rang ce-l prezintă lucrarea d-lui T., atât pentru istoria instituțiilor bizantine, cât și pentru aceia a mișcărilor religioase, intelectuale, sociale, atât de incomplet cunoscute până acum și care au agitat țările balcanice în secolul al XIV-lea“.

Analizând a doua lucrare a aceluiași autor, „Topographie de Thessalonique“, Paris 1913, d. Bréhier zice: „d. T., întreprinzând explorarea metodică a zidurilor și monumentelor Tesalonicului, a adus servicii științei. Cu toate cercetările făcute asupra acestui oraș, el a reinnoit în întregime subiectul său.“ Se mai amintește, în sfârșit, o a treia lucrare a d-lui Tafrali, „Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantines“, asupra căreia vorbind Van de Vorst, în „Analecta Bollandiana“ XXXIII, fasc. I, Bruxelles, 1914, găsește că „textul miraculelor Sf. Dimitrie ar fi putut fi mai corect din punct de vedere al accentuației“. În același număr al revistei erudiților clerici, Joseph Mansion are un articol intitulat „Originile creștinismului la Goți“. Poate fi utilizat cu mult folos, mai ales din cauza bogatei bibliografii ce-l însoțește.

În „Revue historique“, Ianuar-Februar 1915, d. Em. Haumont tratează despre „Originile libertății sîrbești după „Memoriile protopopului Matia Nenadović“. E o expunere clară, ce se citește cu deosebită plăcere.

*

O revistă francesă istorică bine apreciată este și „La Revue

des études napoléoniennes“. Directorul ei e d. Driault, cunoscut prin lucrările sale de politică generală, cît și prin colaborarea sa la diferite scrieri didactice cu acel ce a fost Gabriel Monod, el însuși elevul și următorul lui Michelet.

Revista apare de la 1-iulianuar 1912 și are de scop a studia epoca napoleoniană: primul și al doilea Imperiu. Conducătorul crede că istoria interioară a acestei epoci n'a fost făcută, că istoria literară și a artei, cu caractere absolut particulare, e rău cunoscută, și chiar istoria militară, cu toată frumuseța talentului lui Thiers, e de refăcut.

Revista ne interesează și pe noi prin materialul ce publică d. N. Iorga, care a dat în colecție un articol intitulat: „Un témoin roumain de la translation des cendres de Napoléon I“,— e vorba de Codru Drăgușanu, —și un altul asupra studiilor napoleoniene la noi, iar pentru un număr viitor a anunțat „Napoleon al III-lea și țerile noastre“. Pe lângă acestea, în cei trei ani trecuți, s'aũ mai publicat lucrări ce ne interesează direct. E vorba de anul 1812. D. Sîrghie Goriainov, directorul Arhivelor Imperiale rusești și cunoscut în special prin lucrările sale asupra Bosforului, publică, odată cu documentele rusești asupra anului critic, două scrisori ale lui Ciceagov, din București, Maiu 1812. Credem nemerit a reproduce pasagiile ce ne privesc. Ele aruncă oarecare lumină nouă asupra situației în principatele noastre. Scrisorile sînt adresate Țarului Alexandru I-iũ.

„Les arrérages du gouvernement de la Valachie sont aussi grands et, quoi que je fasse pour les faire rentrer, je doute de pouvoir y parvenir, à cause de l'épuisement et du désordre dans lequel la partie administrative est plongée ici“....

„Mon travail est commencé sur Ali-Pacha, par l'intermédiaire du Métropolitain Ignace, qu'on allait m'enlever, et qui vient de recevoir un envoyé d'Ali-Pacha, que j'ai fait repartir avec quelques questions sur ses projets et les services que nous pouvons attendre de lui. Il désire aussi que nous fassions la paix avec les Turcs, car il serait plus à même de nous aider alors.“ Cercînd să contrabalanteze promisiunile franceze făcute Turcilor, el continuă: „...Et, dans le cas, je demande si Votre Majesté veut que la partie de la Moldavie acquise par ce traité de paix soit offerte en récompense de l'alliance intime et sincère qu'on va leur proposer ... Je n'entretiendrais pas Votre Majesté de tout ce qui regarde l'ad-

ministration civile de ces deux Principautés, espérant d'en sortir sous peu de temps. Je crois qu'il est inutile de revenir sur le passé. Ce qui est certain, c'est qu'il ne serait guère possible de faire plus de mal à un pays qu'il n'en a été fait à celui-ci pendant les cinq ou six années de notre séjour." Cerind ajutoare materiale, el zice că fără ele „il sera impossible de rien entreprendre, à moins de s'exposer aux plus grands inconvénients, surtout dans des pays où l'on ne demande et n'attend que de l'argent et où il est le seul mobile de tout ce qui doit se faire“.

În a doua scrisoare: „Je m'attends à quelques réclamations de la part des plénipotentiaires relativement à l'organisation des troupes en Moldavie et Valachie, ce que je prétends faire comme une mesure qui, étant la base du traité, sans laquelle la paix ne saurait exister, elle ne s'oppose nullement à la bonne intelligence que nous désirons rétablir et qui dépend absolument d'eux... *Les troupes de ce pays seront formées à peu près comme les pandours l'ont été déjà, et il y aura aussi des volontaires. Plusieurs Valaques témoignent leur bonne disposition à cet égard et promettent de coopérer de toutes les manières, même par leur exemple. Dans quelques semaines il y aura plusieurs milliers de rassemblés, qui serviront à faire la garde et ensuite à défendre le pays, mais toujours avec un tiers des nôtres et sans sortir de chez eux*“¹...

D. Driault anunță de asemenea publicarea câtorva corespondențe inedite, ca aceia a lui Reinhard (misiunea în Vestfalia) a lui Saint-Marsan (misiunea la Berlin), cit și aceia a generalului Sébastiani, fost ambasador francez la Constantinopol².

În numărul de pe Septembre-Octobre 1914, d. Albert Malet, unul din tinerii istorici ai Franței, profesor la liceul Louis-le-Grand din Paris, are un studiu cu privire la candidatura Hohenzollernilor la tronul Spaniei, în care, completînd articolul d-lui Hesselbarth, utilizează, arătînd tot odată importanța lor, „Memoriile Regelui Carol“.

T. G. Bulat.

* * *

¹ Nl. din Mart 1912, p. 291 și urm.

² Vom comunica, la timp, d-lui Driault o scrisoare a lui păstrată în Biblioteca Academiei Romîne. — N. I.

În „Monografia parohiei Brusturoasa (Bacău)“ de preotul Gh. Hanganu (Bacău 1915), mențiunea unei cetăți în hotarul Ardealului (p. 15). „Muntele numit Apa-Haușului“, e cunoscut prin diplome de Domni moldoveni despre care vom vorbi aiurea („Ciugheș“ e acolo „Chișchiș-Jiroș“). Un negustor din 1856 a făcut biserica din Palanca. Satele vecine se cheamă Cuchiniș (Kökényes, Porumbrele), Agăș (ung.: Rămuriș). Biserica din Cotumba e făcută de Păharnicul Grigore Crupenschi la 7274 (1766) (nu 7279—1771). Cartea „Mologhi“ e „Antologhiu“: a dat-o tot Crupenschi (p. 24). Sint însemnări de la un stareț Pahomie, care dă pe o Evanghelie, supt Matei-Vodă Ghica, „trei galbeni de câte trei lei“. Pahomie era „nacealnic și stareț la Sfinta Troiță din Dăr-mănești-Lapuș“.

El mai cumpără o samă de cărți, al căror loc de origine e interesant: de la București, Mărgăritul cu 7 lei, Molitvenicul cu aceiași sumă, Liturghia cu 4 lei, cu 3 lei Psaltirea, „de la Rîmnicul-Sărat“; un Ceaslov de Rădăuți costă 7 lei, o Pravilă de Iași 2. Și Pahomie arată bucuros că le-a dat la biserica Dăr-măneștilor pe toate aceste cărți „românești“ (pp. 24-5).

Lucrări așa de modeste și fără pretenție încă pot aduce contribuții apreciable la cunoașterea trecutului nostru cultural.

* * *

În n-1 93 din „Romînul“ de la Arad, păr. I. Lupaș dă știri nouă despre Radu Tempea, director al școlilor ortodoxe românești din Ardeal și autorul unei cunoscute și prețuite Gramaticî, tipărită în 1797. Se destăinuiesc neînțelegerile lui cu vicariul Ioan Popovici de Hondol, caracterizat ca „om foarte mărgenit și răutacios“. În schimb, generalul-comandant Mitrowsky, care avuse supt ordinele sale mai mult timp pe Austriecii ocupatori ai Țerii-Românești, îi laudă „cultura escelentă, știința de limbă“ și serviciile aduse prin cuvîntări ținute recruților și în acel război terminat prin pacea de la Siștov (1791). Secuicul Samuil Andrad, glorificatorul întemeierii legiunii românești de grăniceri, cîntă în latinește pe acest descendent al Romanilor care e „Rudolphus Tempiano“. În sfîrșit îl vedem aducînd porumb de la noi pentru hrana satelor lipsite în timpul greului război cu Francesii. Se

amintește și iubirea-i pentru musică, adevărită de Petru Maior el însuși. Se știe că i se oferise episcopia Aradului (c. 1814-5).

N. I.

* * *

În „Amvonul“, XVIII, 1, păr., diacon Nicolae M. Popescu publică pisană de la biserica din cătunul Dîmbovicioara, com. Titu, făcută de Vistierul Iani Dîmboviceanu la 1746-7. Menționează pe cărți a cutremurului din 1802, în care din crăpăturile pămîntului a ieșit „apă turbure, albă, și năsip, deosebit și păcură“. Este o carte dată de episcopul de Rîmnice Climent și alta de urmașul său Grigorie (prin arhimandritul Dionisie Bălăcescu, ruda Dîmbovicenilor).

Menționează, la 1827, a unui „capicheaie la Calafat“ care primește *Propovedaniile* lui Petru Maior de la un negustor român, fruntaș, *coșabașă* (nu „coșabaș“) din Diiu (Vidin), chir Staicu (de sigur, nu „Titraicu“).

Se vede ce importanță pot să aibă chiar și cele mai mici însemnări de pe vechile cărți bisericești.

N. I.

* * *

De remarcat articolul bine informat al seminaristului N. Lăbușcă, în „Unirea“ din Iași, prin care articol se arată de ce Ieremia Movilă a favorizat catolicismul fără a fi însuși catolic.

I.

* * *

Note despre traducerea de dascălul Alexandru Polonul,—care e bine cunoscut—,supt auspiciile arhimandritului Ioan de Hurezi, a „Patericului“ lui Petru Movilă, în revista „Miron Costin“ pe Februar 1915.

I.

*

Știri despre preotul Antonio de Leonardis, geograf, care „zugrăvi cosmografia și Italia așa de sirguincios, încît în Italia nu sînt lucruri mai perfecte“, pe la 1470-80, în *Nuovo archivio veneto*, no. 96, p. 373, nota 1.

I.

*

În același nr., p. 437, se vede că în Mart 1486 Filip Callimachus, inspiratorul de mai târziu al campaniei lui Ioan Albert contra Moldovei, era la regele Boemiei.

Notița e de d. G. dalla Santa.

I.

A apărut n-1 6, anul al II-lea, pe luna Iunie 1915, din

BULLETIN DE L'INSTITUT

POUR

L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIŪ:

A. J. B. Wace et M. S. Thompson: The nomads of the Balkans.

A apărut

Istoria războiului balcanic

de N. IORGA.

Prețul: Lei 3.50.

A apărut:

Notes et extraits

BCU Cluj / pour servir à University Library Cluj

l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

publiés par

N. IORGA.

Quatrième série (1453-1476).

Prețul: Lei 5.00.

A apărut

ISTORIA COMERȚULUI ROMĂNESC

de N. IORGA.

VOLUMUL I-iă (până la 1700):

Drumuri, mărfuri, negustori și orașe.

Lucrare scrisă din inițiativa și cu sprijinul d-lui

DIMITRIE HAGI-THEODORAKY.

Prețul: lei 3.50.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tipografia „Neamul Românesc“, Vălenii-de-Munte.
